

KUNSKAPSHUS ELLER OFFENTLIGT VARDAGSRUM?

En undersökning av Lunds stadsbiblioteks ombyggnad

Kerstin Svensson

Examensarbete (20 poäng) för magisterexamen i
Biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet ht 1999
Handledare: Sten Vedi

BIVILs skriftserie 2000:21
ISSN 1401-2375

ABSTRACT

In this study my aim has been to discover what connections can be made between the way of creating a library building and the general values concerning the library activities and the library users. What kind of ideology could possibly be reflected in a library room?

My study includes two different parts. First of all there is a theoretical section based upon literature relevant for the subject. Here I try to focus on the library's role in society as a public room. I also examine how people react to different architectural means and try to get an apprehension of the recent development in the designing of library buildings.

The second part contains an empirical survey describing the Public Library of Lund, who recently went through a major reconstruction. I had eight interviews with people in charge of different parts of this innovative process. The purpose of this was to get their opinions about the designing of the library building connected to their ideological values. I also tried to focus on the relation between the design of the room and the work methods.

In the concluding part I try to compare my theoretical results with the practical applications made at the Public Library of Lund. It is for instance quite obvious that there seem to be a connection between the creation of the library room and the way to organise the profession. In terms of ideology the Public Library of Lund has its roots in the Swedish Public Library tradition as well as a solid position in the city of Lund. It has become a very open space both literally and metaphorically speaking.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
2. BAKGRUND	2
2.1 Beskrivning av Lunds Stadsbibliotek.....	2
2.2 Syfte och frågeställningar.....	3
2.3 Teori och metod.....	3
3. TEORIER OM BIBLIOTEKET SOM OFFENTLIGT RUM	6
3.1 Folkbibliotekets identitet.....	6
3.2 Hur man uppfattar rummet.....	11
3.3 Olika utvecklingsfaser av biblioteksrummet.....	15
3.4 Det offentliga rummet.....	18
3.5 Sammanfattning av teoridelen.....	21
4. RESULTAT AV INTERVJUUNDERSÖKNINGEN PÅ LUNDS STADSBIBLIOTEK	23
4.1 Introduktion till intervjuundersökning.....	23
4.2 Sammanställning av intervjuer.....	23
4.2.1 Rummet, färgerna och ljuset.....	23
4.2.2 Rummet och arbetsmetoderna.....	25
4.2.3 Rummets utformning och synen på verksamheten.....	27
4.2.4 Rummets utformning och synen på brukarna.....	28
4.2.5 Bibliotekets själ, symbolvärde och signaler.....	29
4.2.6 Framtidens bibliotek.....	30
4.2.7 Relationen mellan arbetsmetoder och rumsgestaltning.....	30
4.2.8 Inspirationskällor och förebilder vid rumsgestaltningen.....	31
4.2.9 Största förändringarna.....	31
4.3 Sammanfattning.....	32
5. ANALYS, DISKUSSION OCH SLUTSATSER	34
5.1 Analys av ombyggnaden och omorganisationen vid Lunds Stadsbibliotek.....	34
5.2 Diskussion.....	36
5.3 Slutsatser.....	39
LITTERATURFÖRTECKNING	43
BILAGOR	
1. Intervjuplan.....	I
2. Principprogram för det fortsatta utvecklingsarbetet.....	V
3. Mål för biblioteksverksamheten.....	VI

1. INLEDNING

*"Själens kyrka. Alltings rum."*¹ Så pregnant beskriver Ann Jäderlund bibliotekets innersta kärna i sin korta dikt som har följt mig sedan jag läste den första gången och under mitt uppsatsarbete. På något sätt rymmer dessa ord de olika innebörder som kan utläsas i själva begreppet bibliotek. Här finns både det yttre skalet, huset, byggnaden och det symboliska värdet, som har att göra med det arbete som bedrivs på biblioteket och de signaler som sänds ut.

Hur gestaltas bibliotekets grundläggande ideologi i rummet? Vilken syn på verksamheten kan man avläsa i sättet att utforma rummet? Vad säger sättet att organisera rummet om synen på besökarna? Hur påverkas människan av rummet?

Vilken är den inbördes relation mellan sättet att gestalta rummet och sättet att organisera arbetet? Dessa två aspekter är nära sammankopplade och har att göra med dels hur man ser på användarna och dels vilken service man vill erbjuda.

Ideologi är i sig själv ett ganska svårgripbart begrepp som kan omfatta ett brett spektrum från det uttalat politiska till mer diffusa maktstrukturer. Det går inte att diskutera bibliotekets ideologi utan att beröra de folkbildningstankar som åtminstone funnits och de grundläggande värderingar som ligger bakom själva begreppet folkbibliotek. Här kommer också de demokratiska aspekterna in. Diskarnas utformning och placering, rummets grad av öppenhet eller slutenhet och hur olika avdelningar placeras i förhållande till varandra är några exempel på rumsliga aspekter som är av ideologisk betydelse. Antagligen bottnar det hela i frågan om vem som har makten på biblioteket. Här kommer också klassaspekten in. Vems kultur är det vi förmedlar?

Vilka krav kan man ställa på ett offentligt rum av den här karaktären? Med den nya informationsteknikens framfart och tillgänglighet betonas bibliotekets roll som social mötesplats alltmer. Biblioteket är något av en frizon i en värld där snart allt kostar pengar och kräver någon form av medlemstillhörighet. En del vill se biblioteket som ett offentligt vardagsrum. Kanske är det ett tecken i tiden, nu när gränserna mellan privat och offentligt så tydligt håller på att förskjutas.

Med utgångspunkt från dessa frågeställningar framstår Lunds Stadsbibliotek, som för närvarande är mitt uppe i ett ombyggnads- och omorganisationsarbete, som ett lämpligt studieobjekt. Dels tillhör Lunds stadsbibliotek de bibliotek vars byggnader ända från början är avsedda att vara just bibliotek. Det är långt ifrån alla bibliotek som är det. Dessutom är det mycket intressant att se hur man anpassar de befintliga lokalerna efter dagens och förhoppningsvis morgondagens behov.

¹ *En dag om året*, s 41, Torsby, 1998.

2. BAKGRUND

Det finns få företeelser i vårt samhälle som kan engagera och uppröra människor så mycket som arkitektur. På så sätt är arkitekturen ett av våra mest slagkraftiga massmedier. Vi är fysiskt inneslutna både i byggnader och i gaturummet och vi kan inte stänga ute de intryck och känslor som förmedlas genom arkitekturen.

Sättet att gestalta offentliga byggnader och platser avspeglar det rådande samhällsklimatet. Lite tillspetsat skulle man kunna säga att makten talar till medborgarna genom den offentliga miljön. En av de viktigaste byggnaderna i vår tid för det offentliga samtalet är biblioteket. Det har en tämligen unik ställning som mötesplats i vårt samhälle. Biblioteket som byggnad manifesterar också mycket av vårt demokratibygge.

Det unika med biblioteket är att människor går dit frivilligt och att det är ett tvärsnitt av befolkningen som använder det. I princip kan alla vistas där och dessutom göra något meningsfullt utan att det kostar pengar. Folkbiblioteket har sina speciella problem att brottas med. Det handlar mycket om att hitta sin identitet i en föränderlig värld. Det har kommit in många konkurrenter på arenan. Biblioteket måste bli bättre på att förmedla sitt innehåll. I denna förmedlingsprocess ingår bl.a. att skapa en fysisk miljö som kan rymma denna mångfald av medier, människor och möten.

2.1 Beskrivning av Lunds Stadsbibliotek

Lunds Stadsbibliotek invigdes 1970 och ligger ovanpå ett garage som bland annat inhyser Stadsarkivet. Det är en ganska modest betongbyggnad som inte gör så mycket väsen av sig. Fönstren är foliebelagda vilket gör att byggnaderna runt omkring speglar sig i fasaden. Man ser bl.a. Ekska Huset, som innehåller localsamlingen. Det gamla avspeglas således i det nya. För att nå bibliotekets ingång på St Petri Kyrkogata måste du gå upp för en trappa. Utifrån ter sig husets sträckning i parken bort mot Bredgatan något diffus.

Förutom kaféet en trappa upp är biblioteksverksamheten koncentrerad till bottenvåningen. När man har gått förbi lånedisken och den stora upplysningen blir man förvånad över det ljus och den grönska som möter en genom det stora fönsterpartiet som vetter mot parken som ligger på byggnadens baksida. Här känns det som man är ute fast man är inne. Miljön inbjuder verkligen till att slå sig ner och titta i en av de tidskrifter som finns här. Även invändigt känns huset lite labyrintiskt trots den i grunden öppna planlösningen. Kanske beror det på att man skapat rum i rummet. Emellanåt går man in i återvändsgränder och tappar riktningen. Kontrasten mellan den främre, lite slutna delen mot gatan och den bakre delen av rummet som öppnar sig mot parken är påtaglig.

Det är en traditionell uppdelning mellan de olika personalkategorierna. Lånedisken, som är det första som möter en efter entrén, är uteslutande bemannad med assistenter. Det finns en central upplysningsdisk som ligger som ett stort fort när man rör sig mot den inglasade delen som vetter mot parken. Om man går genom bokhallen kommer man sedan in på referensavdelningen som är ett separat rum med en egen upplysningsdisk. På andra hållet från lånedisken räknat kan man nå musikavdelningen och sedan barnavdelningen. Som på så många andra folkbibliotek har besökarantalet på Lunds stadsbibliotek ökat samtidigt som personalresurserna har minskat under 1990-talet. Mellan 1990-96 ökade antalet besökare med 16% och antalet lån med 40%. Under samma period minskade nettokostnaderna med 23%, som en följd av stora sparbetning.² Detta har gjort att kvaliteten på servicen har försämrats. Samtidigt har trångboddheten börjat göra sig alltmer påmind. När planerna på en tillbyggnad i källaren skrinlades i början av 1990-talet påbörjades ett omfattande arbete som gick ut på höja kvaliteten på de tjänster som erbjöds, vidareutveckla personalens samlade kompetens och bättre ta tillvara den befintliga byggnaden. Med tanke på att biblioteket har ungefär 3500 besök per dag är det lätt att förstå att det behövs en flexibel byggnad som kan stå emot en hel del slitage.³

² se Bilaga 2

³ Enl. uppgift från Gunilla Herdenberg, bitr. stadsbibliotekarie.

2.2 Syfte och frågeställningar

Med denna undersökning har jag velat utröna vad man kan utläsa om synen på biblioteksverksamheten och dess användare på Lunds stadsbibliotek genom att studera sättet att gestalta rummet och organisera arbetet. Till grund för detta ligger intervjuer med personer som haft viktiga roller i Lunds Stadsbiblioteks ombyggnad och omorganisation. Dessutom har jag försökt sätta in detta i ett teoretiskt sammanhang som bygger på en litteraturgenomgång där jag fokuserar på bibliotekets roll som ett offentligt rum.

Min undersökning består således av två delar, en teoretisk del och en empirisk del, som jag sedan försöker förena i en jämförelse för att se i vilken utsträckning idéer och praktisk tillämpning vid Lunds stadsbibliotek sammanfaller med det som jag har tolkat som relativt vedertagna teorier och uppfattningar om hur man bäst gestaltar den speciella kategori av offentligt rum som biblioteket utgör. För att komma fram till denna jämförelse har jag i min undersökning sökt svar på följande frågor:

Varför har man på Lunds stadsbibliotek valt just denna gestaltning av rummet?

Vilken ideologi kan man avläsa i rummet?

Hur avspeglas den i sättet att organisera arbetet?

Vilken inbördes relation har sättet att organisera arbetet och sättet att utforma rummet?

2.3 Teori och metod

Förutom en teoridel som utgår från litteraturstudier omfattar undersökningen en empirisk del bestående av intervjuer och vissa egna iakttagelser.

Till en början gjorde jag en litteraturgenomgång för att en inblick i ämnet. Jag använde mig av för ämnet lämpliga källor: Libris, ArtikelSök, Library and Information Science Abstracts (LISA) samt Internet. Det visade sig ganska snabbt att det inte fanns så mycket skrivet om min problemformulering. Därför valde jag att se på teorin utifrån fyra olika aspekter som tillsammans skulle kunna ge en heltäckande bild av problematiken. Jag började då med att se på bibliotekets ideologiska identitet för att sedan gå in på det rent rumsliga perspektivet, hur rummet påverkar människan. Dessa båda delar förenas i nästa avsnitt där jag studerar hur biblioteksrummet utvecklats genom tiderna. Den avslutande delen tar upp det offentliga rummet och hur makt kan manifesteras genom byggnader.

Just det faktum att min problemställning kändes något svårgripbar till en början har arbetet varit lite som en kinesisk ask. Jag har ofta fått nysta vidare från ursprungskällan, använt mig av böckernas källförteckningar och där hittat nya litteraturtips. Likadant har jag i vissa av bibliotekstidskrifterna hittat andra användbara artiklar än de jag sökt från början. Dessutom har jag haft vissa kontakter med personer med kunskap i delar av ämnet, som har kunnat komma med nyttiga synpunkter och ytterligare hänvisningar vidare. Detta har bidragit till att det känts som en spännande men ibland något oroande uppgift. Jag har verkligen fått utveckla mitt associativa sinne.

Efter att den teoretiska genomgången var gjord kom nästa steg där jag har försökt att tillämpa mina kunskaper på ett konkret studieobjekt, d.v.s. Lunds stadsbibliotek, i samband med deras ombyggnad och omorganisation. Här fanns en hel del internt material att sätta sig in i som bl.a. bestod i förarbeten till och viss dokumentation av deras omorganisation. Dessutom fanns vissa styrdokument som det var nödvändigt att ställa emot de konkreta förändringarna i biblioteket, både fysiska och organisatoriska, för att få en helhetssyn på deras arbete.

Detta gav en bakgrund till den empiriska studien där jag valde en kvalitativ metod.

För att få en uppfattning om hur utvecklingsarbetet gått till på Lunds stadsbibliotek gjorde jag åtta intervjuer med personer som har haft olika nyckelpositioner i processen. Jag intervjuade stadsbibliotekarien, biträdande stadsbibliotekarien, den personalansvariga, den som hade hand om den publika inredningen, den som hade hand om arbetsrummens utformning samt chefen för barnavdelningen. Anledningen till att jag intervjuade chefen för barnavdelningen är att jag tror att en barnavdelning ofta är något tydligare i sin gestaltning än vuxenavdelningar. Dessutom var hon ansvarig för deras internutbildning. Förutom biblioteksanställda intervjuade jag representanter för konsultfirman och arkitektbyrån.

Intervjuerna ägde rum i de intervjuades arbetsrum eller kontor och varade ungefär 45-60 minuter. Jag spelade in intervjuerna på band eftersom jag fann det nästintill omöjligt att hinna anteckna och upprätthålla en god kontakt på samma gång. Visserligen kan en bandspelare ha en hämmande effekt på vissa människor men jag upplevde trots allt att det blev en bra och otvungen stämning och intervjuerna fick formen av ett samtal.

Syftet med intervjuerna var att få en heltäckande bild av hur man ser på utformningen av biblioteksrummet kopplat till synen på verksamheten och användarna. Jag har också undersökt vilken inbördes relation det finns mellan gestaltningen av rummet och arbetsmetoderna. Efter intervjuerna gjorde jag en sammanställning utifrån nio olika aspekter på biblioteksrummet som jag ansåg tillsammans skulle ge en helhetsbild av processen och svar på mina frågeställningar.

Ett viktigt led i att försöka få en uppfattning om hur teori och praktik överensstämmer är de observationer jag gjort på biblioteket efter dess nyöppnande den 1 december 1999. Stämmer mina intryck med vad som framkom i intervjuerna? Naturligtvis är jag färgad av de idealbilder som undersökningen har frammanat. Men det är desto viktigare att försöka ta ett steg tillbaka och förhålla sig kritisk både till det jag hört och det jag ser med mina egna ögon. Utan tvekan är det också så att det kan uppstå en viss diskrepans mellan hur vissa saker beskrivits i intervjuerna och hur jag sedan uppfattar dem. Men det är viktigt att påpeka att all denna förhandsinformation påverkar min uppfattning om bibliotekets utformning.

Av praktiska skäl har det inte funnits möjlighet för mig att genomföra någon enkätundersökning bland deras låntagare då biblioteket är stängt. Som jag ser det hade detta blivit en helt annan undersökning. I mitt studium ser jag på verksamheten i ett inifrån-och-ut-perspektiv. Dessutom har Lunds stadsbibliotek genomfört två publikundersökningar, både med bibliotekets användare och med innevånare i Lunds kommun, som är en av hörnelarna i deras förändringsarbete.

3. TEORIER OM BIBLIOTEKET SOM OFFENTLIGT RUM

Eftersom det inte finns så mycket samlad forskning inom mitt område har jag fått angripa problemet från några olika håll för att därefter bygga upp en helhetsbild. Som jag ser det vilar mitt arbete på fyra ”ben”. Det handlar dels om folkbibliotekets identitet, dels om hur man uppfattar rummet, dels om olika utvecklingsfaser av biblioteksrummet samt om bibliotekets ställning som ett offentligt rum.

3.1 Folkbibliotekets identitet

Vad är det som utmärker ett folkbibliotek? Hur känner man igen det bland andra offentliga byggnader? Det står nog ganska klart att folkbiblioteket lider av en viss identitetskris. Nya konkurrenter har på senare år gjort sitt intåg på den gemensamma arenan. Den nya informationsteknologin medför i sig en aldrig tidigare skådad förändringstakt. Den har också bidragit med en osäkerhets känsla eftersom många bibliotekarier inte längre känner att de behärskar sina redskap på samma sätt som tidigare.

Joacim Hansson redogör i sin bok *Om folkbibliotekens ideologiska identitet En diskursstudie* för hur folkbiblioteken under 1900-talet formas till redskap som ska uppfylla politiska mål inom kultur- och utbildningssektorn. Bibliotekens institutionalisering är en viktig del i framväxten av det moderna Sverige. I botten för detta resonemang ligger en grundläggande syn på samhället som något som vi själva konstruerar. Därför är det heller ingen slump att biblioteken ser ut som de gör. Folkbiblioteken växte delvis fram ur arbetarrörelsens bildningssträvande. Samtidigt överförde man delar av den borgerliga kulturen. Det finns olika sätt att förhålla sig till detta kulturarv: man kan helt ta avstånd från det, man kan inta en kritiskt övertagande hållning eller man kan välja en beundrande övertagande hållning.⁴ Till slut blev det den nya medelklassens borgerliga synsätt som kom att dominera folkbibliotekets diskurs.

Det som skiljer folkbiblioteket från andra offentliga institutioner är att biblioteken i första hand är förmedlare av mening och identitet, inte av produkter eller tjänster. Genom att tillhandahålla information och kultur ska man göra det möjligt för medborgarna att aktivt delta i samhällslivet. Därigenom värnar man de demokratiska idealen. Dessa grundtankar gör att man kan tala om en speciell folkbiblioteks ideologi.⁵

Det ligger också i samhällets intressen att ha en bildad allmänhet eftersom de skapar en politisk stabilitet. En bildad arbetarklass är bättre än en obildad och ett samhälle med hög allmänbildning har ett högre värde än ett med låg.⁶

Författaren frågar sig slutligen om det överhuvudtaget är möjligt att betrakta folkbibliotekets ideologiska identitet annat än som ett led i den politiska elitens strävan efter social kontroll. Anne-Marie Bertrand går till botten med vad ett bibliotek egentligen är i. Biblioteket talar olika språk beroende på hur ytorna är disponerade. Antingen väljer man en monumental form eller en mer modest framtoning.⁷

Det monumentala biblioteket, som i sig själv är en politisk gest, har ofta en magnifik entré och en glasad fasad som mer eller mindre utplånar gränsen mot omvärlden. De olika medierna blandas efter de möjligheter som lokalen erbjuder. Det modesta biblioteket är mera inåtvänt och utformat som en sammanhängande, odelbar enhet som har sin egen identitet. Det får sitt värde genom dess användning och värjer sig mot snabbköpsvarianten. Detta speglar två olika synsätt. Dels finns det de som hävdar att alla medier tillsammans formar en kultur och därför inte tycker att det är bibliotekets uppgift att framhålla det ena framför det andra. Dels finns det en skola som anser att boken har en absolut särställning och att det så ska förbli även i framtiden.

Det finns en motsägelse i det moderna, demokratiska biblioteket som ska vara till för alla, utan att diskriminera någon. Det ska rymma såväl målmedveten informationsinhämtning som mer fritidsbetonade nöjesaktiviteter. Å ena sidan finns det en logisk klassificering som är uppbyggd i hierarkier. Å andra sidan finns det en stor öppen yta som utesluter allt vad differentiering heter.

⁴ Hansson, J: *Om folkbibliotekens ideologiska identitet*, s 70, Göteborg, 1998.

⁵ Ibid, s 29.

⁶ Ibid, s 133.

⁷ *Biblioteksbladet*, 1998:2.

Enligt Bertand är det omöjligt att behandla besökarna som om de utgjorde en homogen grupp med likartade önskemål och vanor. I själva verket är det så att besökarna använder den gemensamma ytan till de mest skilda aktiviteter. De kan vara stillsamma eller livliga, de kan vara seriösa eller lekfulla. Detta ger naturligtvis upphov till konflikter. En vanlig lösning är att variera inredningen för att skilja olika grupper av besökare åt. Det finns ”hemliga vrår” för enskild läsning, det finns kanske ett kafé där det är tillåtet att umgås. Eftersom motstridiga behov ska tillgodoses i en och samma lokal skapar arkitekten ibland rum i rummet. Avsikten är att skapa en miljö som är attraktiv för så många som möjligt.

På så sätt ingjuter man något privat, lite familjärt i en offentlig miljö, i ett system som egentligen är strängt kodat och inte alls speciellt lättillgängligt för alla människor.

Biblioteket har ju också fått överta rollen som en samlingsplats, som därmed ersätter gamla tiders marknadsplats. Samtidigt som människor sociala band försvagas ökar bibliotekets symboliska funktion. Detta ger biblioteket en särställning även om boken betydelse minskar.

Det går alltså inte att se biblioteksbyggnaden som ett neutralt hölje, som bara skyddar olika dokument.

Tidsbegreppet på biblioteket innefattar både det förflutna, nutid och framtid. Biblioteksrummet är en kombination av kunskap, sanningar och rymd.

Exteriören kan påminna om vissa kommersiella byggnader, t.ex. kontor eller köpcentrum. Det finns ibland också likheter med vissa museer, t.ex. den vanliga förekomsten av atriumgårdar. Bland nybyggda bibliotek är det vanligt med glasade fasader. Dessa signalerar tillgänglighet och neutralitet. Vilka hemligheter skulle kunna dölja sig i en sådan byggnad? Gränsen mellan biblioteket och gaturummet upphävs.

Precis som bibliotekets identitet är svår att identifiera är också byggnadens själ svåråtkomlig.⁸ Bland alla variationer och särdrag urskiljer författaren följande karaktäristiska drag:

1. Biblioteket är en publik byggnad, som betonar en kollektiv identitet. Här iscensätts kunskapen och detta ger ett demokratiskt symbolvärde.
2. Biblioteket finns på en specifik plats i någon form av stadskärna. Ytan runt byggnaden både skiljer den från och närmar sig stan. Entrén förbinder det yttre med det inre.
3. Byggnaden innehåller en spänning mellan det utvändiga och det invändiga. Spelet mellan inne och ute är en arkitektonisk, spatial överföring av bibliotekets dubbla funktioner. Det finns en dualism mellan att bevara och att erbjuda, mellan att sluta sig och att öppna sig.
4. Biblioteksbyggnaden fungerar som en länk mellan det artificiella och det naturliga. Ett bibliotek är ibland omgivet av någon typ av park, som också kan skönjas när man är inomhus. Behandlingen av ljuset ger också uttryck för en blandning av det artificiella och det naturliga. En människa med en bok drar sig mot ljuset, så också ett bibliotek.
5. Byggnaden ger uttryck för en vertikallitet. Ett bibliotek inryms ofta i en byggnadsvolym. Det har funktionsmässiga fördelar eftersom det är personalbesparande. Dessutom finns det politiska skäl till att ha allt i en och samma byggnad. Det uppstår inga hierarkier mellan olika typer av medier eller olika typer av service. Biblioteket i en volym erbjuder samma värdighet åt alla utrymmen.
6. Biblioteket är en plats för minnet. Det finns en dialog mellan biblioteket och staden och dess historia. Genom att bygga ett bibliotek aktiverar man minnet samtidigt som man gör byggnaden i sig minnesvärd. Man skriver in byggnaden i stadens arkitekturhistoria.

Det är viktigt att avmystifiera biblioteket så att alla kan ta det till sig. Man kan både öka och minska det mentala avståndet mellan biblioteket och dess användare genom sättet att gestalta byggnaden.

I vissa fall är fasaden ett hinder som skiljer biblioteket från omvärlden. En hög trappa upp till själva samlingarna kan i sig skapa distans. Men trappan kan också markera en övergång från ett vardagsjakt till ett inre lugn, en koncentration. Fönstren har också en dubbel funktion. Dels fungerar de som skyltfönster för förbipasserande att titta in genom, dels fungerar de som panoramafönster som besökaren kan titta ut genom.

⁸ Bertrand, A-M, *Ouvrages et volumes*, s 133 ff, Paris, 1997.

Vad är det som kännetecknar en biblioteksbyggnad, som ger både det specifika och det allmängiltiga? Ett bibliotek hyser samlingar som samtidigt är tillgängliga och ska användas. På så sätt är det inget museum. Det är en plats för möten mellan individer, mellan människor och medier. Dessutom är det en plats dit man kommer frivilligt för att inhämta kunskap. Detta skiljer biblioteket från skolan.

Bruno Kjaer och Anders Örum resonerar i sin artikel *Forvandlingsbilleder og bibliotekskulturelle identiteter* kring folkbibliotekens indirekta förmedling.⁹ Författarna påtalar en rad visuella symboler som avgränsar en bibliotekskulturell identitet. Ett bibliotek har alltid ett antal egenskaper att förhålla sig till, att endera anamma eller ta avstånd ifrån. Är t.ex. epitetet kultur- och vetenskapstempel något man känner sig bekväm i nuförtiden? Kanske passade det bättre i en tid av en mer traditionell syn på kunskap då boken var det enda redskapet.

För att komma det nutida bibliotekets identitet på spåren krävs att man kan avläsa både arkitektur, inredning, aktiviteter och de bilder som biblioteket ger av sig själv. Ibland nämns begrepp som marknadsplats eller samhällets vardagsrum i samband med biblioteket. Detta är visuella miljöer som ligger långt från kultur- och vetenskapstemplet.

Det finns ett imageproblem eftersom det gäller att hitta motbilder till den traditionella bilden av folkbiblioteket. Inspirationen till dessa förvandlingsbilder har på senare år ofta hämtats från den kommersiella världen. Detta gäller både gestaltningen av den fysiska miljön och de bilder av sig själv som biblioteket förmedlar.

Bibliotekets identitet är en helhet som består av både innehåll och uttryck. Innehållet är alla tjänster och produkter som tillhandahålls och som har sin grund i den syn på kunskap och kultur som man förvaltar. Uttrycket är allt det visuella, rummets och mediernas organisering.

Det som sammanbinder innehåll och uttryck är en förståelse för själva förmedlingsprocessen. Den kan i sin tur delas upp i indirekt och direkt förmedling. Indirekt förmedling består av val av medier, genomgång av samlingarna, inredning m.m. Direkt förmedling är den personliga kontakt som uppstår mellan personal och användare.

Folkbibliotekens förmedlingsaktiviteter har gradvis förskjutits från att vara materialorienterade till att bli brukarorienterade. Tidigare såg man kulturen som universell och normativ. Då var det också lättare att se vad människor behövde i form av kunskaper.

1970-talet förde med sig en ny kulturpolitisk syn där det i samhället inte fanns bara en utan flera kulturer. Detta gav upphov till en mångfald av besökare och behov som biblioteket hade att förhålla sig till.

Både kunskaps- och kulturbegreppet fortsatte att relativiseras. Bibliotekens förmedling började ifrågasättas, inte minst i de egna leden. Den gamla föreställningen om att biblioteket vänder sig till alla fick ge vika för en allt större medvetenhet om att folkbiblioteket i själva verket hade satt upp barriärer för vissa målgrupper, främst klassmässiga. Detta gällde både bibliotekets symbolvärde som institution, urvalet av media och den fysiska miljön. I första hand var det så att man på biblioteken förmedlade en borgerlig kultur. Därför blev biblioteket för många inom arbetarklassen en främmande värld. Det behövdes en förnyelse inte minst av den indirekta förmedlingen. Man behövde hitta nya sätt att presentera sitt material. Dessutom behövdes en helt ny dialog med målgrupperna.

En bättre presentation blev ett centralt tema i den indirekta förmedlingen. Man ville markera en öppenhet både mot det finkulturella och det folkliga. Biblioteken har ofta sökt inspiration till sin nya identitet i andra delar av den offentliga sfären än den institutionella. Man har försökt skapa öppna offentliga rum där det ska finnas utrymme för ett ömsesidigt utbyte.

Under 1980-talet lades allt större vikt vid att den indirekta förmedlingen skulle vara upplevelseorienterad. Nu sökte man ofta stöd i olika marknadsteorier. Samlingarna fick ofta en ny ämnesmässig profilering. Man var hela tiden medveten om nya sammanhang, nya constellationer som bröt med den tidigare gängse kunskapsbilden. Det fanns en mångfald av behov att tillfredsställa och man var medveten om att folkbiblioteken inte utnyttjade sin potential fullt ut.

Författarna önskar inför framtiden att 70-talets politiska och sociala dimensioner skulle kunna kombineras med 80-talets intresse för upplevelseorientering och en visuell presentation. Det största dilemma är hur en ny bibliotekskulturell identitet ska kunna formuleras i skärningspunkten mellan å ena sidan de gamla traditionerna och å andra sidan de nya tendenserna i samhället.

⁹ *Biblioteksarbejde*, 1992:34.

The postmodern library between functionality and aesthetics tar upp flera intressanta aspekter av det moderna biblioteket, både rumsliga och idébaserade. Trots alla databaserade former för kommunikation som hela tiden utvecklas tycks ändå biblioteket som fysiskt rum ha ett fortsatt berättigande. Förklaringen till detta kan sökas i dess ställning som en oberoende instans som bearbetar information och bidrar med en kontinuitet av kunskap. Detta symbolvärde markeras också i biblioteksarkitekturen.

För att kunna ge en god service krävs att man inventerar och utforskar olika typer av behov och funktioner. Nationalbiblioteket i Paris har utskilt två nivåer av informationssökande, en snabbare och en långsammare, som kräver olika förhållningssätt.

På biblioteken har det länge funnits en inneboende motsättning mellan kommunikation och bevarande, mellan böcker och andra former av media samt mellan en närhetsprincip och decentralisering.¹⁰

Inför hot mot verksamheten utvecklar biblioteken en form av försvar, funktioner och tjänster utvecklas och diversifieras. Vi har lämnat en logik av ackumulation till förmån för en logik av artikulation. Det gäller att hitta en balans mellan de sociala funktionerna och själva innehållet. Biblioteket låter sig hur som helst inte reduceras till ett innehåll, en byggnad.

Arkitekten Harry Faulkner-Brown som har ritat ett flertal bibliotek i England har fastställt sina tio budord för hur ett bibliotek ska vara för att fungera: Flexibelt, kompakt, tillgängligt, varierat, välorganiserat, bekvämt, konstant i omgivningen, säkert, ekonomiskt och förbrukningsbart.¹¹

Den här avdelningen fokuserar dels på bibliotekets roll i samhället och dels är den ett försök att utröna vad som är bibliotekets innersta kärna. Flera av författarna anser att bibliotekets kultur närmast har sin grund i medelklassvärderingar. Biblioteket som institution är också ett viktigt redskap för att uppfylla diverse politiska mål.

Om man går lite närmare in på biblioteket såsom Anne-Marie Bertrand gör framträder en något motsägelsefull bild.¹² I en offentlig byggnad med mycket strikta regler och indelningar har man samtidigt skapat något informellt, nästan lite hemliknande. På så sätt blir det en märklig blandning av offentligt och privat som säkert bidrar till en del av de intressekonflikter som kan uppstå.

3.2 Hur man uppfattar rummet

En av de viktigaste beståndsdelarna i arbetet med uppsatsen har varit att få en större medvetenhet om hur rummet påverkar människan. Här har jag inte kunnat hitta tillräckligt med material som fokuserar direkt på biblioteksrummet. Därför har jag fått vidga mitt perspektiv något och studera andra typer av rum, för att sedan kunna tillämpa dessa tankemodeller på biblioteket.

Ola Nylander strävar i sin avhandling *Bostaden som arkitektur* efter att identifiera, beskriva och analysera omätbara arkitektoniska egenskaper i bostaden. Arkitekturen kan lätt begränsas till att handla om funktionella och praktiska egenskaper. Därför finns det idag en omedvetenhet om helheten i arkitekturen och om hur de estetiska värdena påverkar oss.

Författaren lyfter fram ett antal egenskaper som är väsentliga för människans upplevelse av bostaden. Alla möten med arkitektur rymmer en tillägnelseprocess. Man gör rummet till sitt eget. Det sker en uppbyggnad av mening.

Som jag ser det är det fullt möjligt att använda denna modell även för en analys av biblioteksrummet. Därför tänker jag här presentera de sju egenskapsfälten:¹³

1. Material och detaljer. Rent kulturellt känner vi igen vissa material lättare än andra. Av en visuell upplevelse kan vi genom vår erfarenhet förmimma även ett materials stofflighet. Detaljer som vittnar om omsorg

¹⁰ *The postmodern library between functionality and aesthetics*, s 62 ff, Graz, 1997.

¹¹ *Ibid*, s 74.

¹² Bertrand, A-M, *Ouvrages et volumes*, Paris, 1997.

¹³ Nylander, O: *Bostaden som arkitektur*, s 61 ff, Göteborg, 1998.

upplevs som något positivt. En slät yta upplevs som mera livlös än en yta med struktur. En del av symbolvärdet i material och detaljer utgörs av ett kollektivt minne. I de äkta materialen förmims en relation till naturen.

2. Axialitet. Med det avses en symmetrisk gruppering av byggnadselement enligt en rätlinjig axel. Med hjälp av en axiell ordning kan en byggnad integreras i befintliga riktningar i omgivningen. Upplevelsen av arkitekturen visar ett förhållande mellan naturen och byggnaden. Det finns ett växelspel mellan inre och yttre rum. Axelns längd är viktig för det axiella uttrycket. Symmetrier och öppningar av former i ett rum ökar dess axialitet. Upplevelsen av axialitet skapar en direkt kroppslig relation till arkitekturen.
3. Omslutenhet. Upplevelsen av rummets grad av öppenhet och slutenhet. Det finns ingen absolut gräns mellan vad som är öppet eller slutet i det arkitektoniska rummet, det är relationen dem emellan som är viktig. Det arkitektoniska rummet bör ses i relation till de två grundläggande existentiella rummen, naturrummet och erfarenhetsrummet.¹⁴ Genom öppningar i de omslutande väggarna får vi vetskap om och tillträde till rummet. Öppningarnas utseende och storlek bestämmer rummets karaktär av öppet eller slutet. Med en stor öppning blir väggen av mindre betydelse och fungerar mer som en ram kring öppningen. Många, stora öppningar främjar rummets öppenhet. Ett symmetriskt förhållande mellan öppningarna förstärker däremot rummets slutna karaktär. För rummets läsbarhet är det viktigt att rummet möts i tydliga hörn och att det finns distinkta möten mellan tak och väggar. Hörnen är viktiga rumsskapande delar. Medvetenheten om att vara i fred i sitt hörn frammanar en känsla av trygghet.
4. Rörelse. Arkitekturen kan påverka människans rörelse i rummet, på ett rent koreografiskt sätt. Former kan verka tilltalande eller frånstötande och det aktiva, kroppsliga förhållandet vi får till arkitekturen genom rörelsen är väsentligt för upplevelsen av rummet. Ett rum som vi inte helt kan överblicka och avläsa lockar till rörelse för att komma närmare objektet. Släta väggar ger en ökad grad av snabbhet i rörelsen. Väggar med stark plasticitet fångar blickens uppmärksamhet och verkar avstannande på rörelsen.
5. Rumsfigur. Med det avses rummets form i plan, sektion och storlek. Ordet rumsfigur är ett vidare begrepp än rumsproportion. Proportion betyder förhållande till. Att systematisera och ordna intryck för att undvika ett gestaltningsmässigt kaos är en förklaring till kopplingen mellan arkitektur och proportioneringssystem.
6. Ljus. Detta är en nyckfull faktor i rumsgestaltningen. Överljus associerar vi ofta till en sakral stämning. Underifrån riktat ljus ger en närmast teatral effekt. Ljuset påverkar också de andra egenskapsfälten. En dämpad ljusstyrka ger ett slutet rum och ett kraftigt ljus ger intrycket av ett öppet rum. Med hjälp av ljuset kan rörelsen i rummet regisseras genom att utnyttja viljan till rörelse från det mörka mot det ljusa. Under 90-talet har ljuset i arkitekturen fått en alltmer framträdande roll, parallellt med en teknisk utveckling av glasets isolerande förmåga och ljusgenomsläpplighet. Ljuset och öppenheten har stor betydelse för uttrycket och upplevelsen. Ljuset kan delas in i mätbara egenskaper, t.ex. dagsljusfaktorn, och omätbara, t.ex. överljus och reflekterat ljus.
7. Rumsorganisation. Möjligheten att skapa revir i stadsrummet är en viktig aspekt av rumsorganisationen. En väl fungerande miljö måste ge plats åt både avskildhet och gemenskap. Det finns också alltid en gräns mellan det inre och det yttre rummet.

Jag menar att dessa sju egenskapsfält kan bidra till att ge struktur åt en analys av en byggnad, privat såväl som offentlig. Dessutom tror jag att boken kan ge en ökad förståelse av det sublimes språk som arkitektur utgör.

Experiencing Architecture av Sten Eiler Rasmussen tar upp en rad faktorer som påverkar vår varseblivning av den miljö som omger oss. Detta är också de element som en arkitekt har att laborera med. Författaren menar att det inte räcker med att se, vi måste gå längre i våra sinnesförmimmelser för att verkligen uppleva arkitektur.¹⁵

Arkitektur handlar ytterst om former skapade omkring människan för att leva i. Om en byggnad används som arkitekten avsåg har han lyckats i sina intentioner. Genom att sätta sinsemellan olika material och uttryck mot varandra, såsom hårt mot mjukt, tungt mot lätt o.s.v. kan arkitekten få fram en kontrastverkan. De flesta byggnader består av olika kombinationer av dessa motsatsförhållanden och av olika sorters ytor.

¹⁴ Ibid, s 75.

¹⁵ Rasmussen, S E: *Experiencing Architecture*, s 33, Cambridge, 1964.

Den mentala processen hos den som observerar en byggnad påminner mycket om hur arkitekten går tillväga när han planerar en byggnad. Först kommer den grundläggande formen och därefter fylls det på med detaljer efterhand.

Han tar också upp förhållandet figur – grund som är grundläggande för vår perceptionsförmåga.¹⁶ Därför finns det egentligen två tillvägagångssätt för arkitekten. Endera arbetar man med fristående element eller så utgår man från ett hålrum och arbetar med det. Man använder sig av konvexa eller konkava former. En konvex form ger intryck av en massa medan en konkav form signalerar rymd. Genom att rytmiskt växla mellan dessa kontraster kan man skapa balans och harmoni. Detta har också med vertikallitet respektive horisontallitet att göra.

En byggnad med harmoniska proportioner ger intryck av en integrerad komposition, där varje rum representerar en idealisk form i en större helhet. Arkitekter har i alla tider varit sysselsatta med att försöka hitta de rätta proportionerna. Mycket har sin grund i det gyllene snittet.¹⁷ Förutom en rad funktionella krav spelar dessutom de mänskliga proportionerna in. Som så ofta i arkitekturen gäller det att hitta balans det sköna och det funktionella.

Det är viktigt att på olika sätt skapa rytm i en byggnad eller i ett gaturum. Enklaste sättet att åstadkomma detta är att upprepa vissa element regelbundet. På så sätt kan man få variationer på ett tema inom ett nog så rätlinjigt mönster. I detta finns en regelbundenhet som inte har någon motsvarighet i naturen, utan endast förekommer hos det som är skapat av människohand.

Såväl valet av byggnadsmaterial som sättet att behandla materialet är viktigt för hur formerna upplevs. Släta ytor måste vara absolut homogena. Minsta skevhet påverkar oss negativt. Material med reliefverkan ger liv åt ett rum. Det finns andra aspekter att bedöma när det gäller material förutom det rent ytmässiga, t.ex. hårdhetsgrad och värmeledande förmåga.

Ljuset har stor betydelse för hur vi upplever arkitektur. Dessutom är det mer nyckfullt än andra faktorer. Om man t.ex. flyttar ett fönster så ändras rummets karaktär totalt.

Ett koncentrerat ljus, från en eller flera ljuskällor som faller i samma riktning, är det bästa ljuset för att uppfatta former och textur. Samtidigt betonar detta rummet slutna karaktär.

Byggnadskonsten handlar först och främst om former och ytor. Färger kan accentuera vissa former och material. Genom att välja en konsekvent färgskala kan man markera ett hus huvudsakliga funktion. Färger kan förstora eller förminska, vara kalla eller varma. På så sätt kan man upphäva, eller neutralisera, vissa formmässiga egenskaper. Författaren känner sig dock tveksam om man verkligen bör göra så. Det ärligaste är definitivt att stå för de former man skapat.

Rudolph Arnheims *The Dynamics of Architectural Form* ger många grundläggande kunskaper om hur arkitekturen påverkar oss rent psykologiskt. Byggnader och hur de är placerade i förhållande till varandra har en inverkan på oss fastän vi ofta inte är medvetna om det.

En byggnad är i alla sina aspekter en produkt av det mänskliga sinnet. Det är ett resultat både av våra sinnesförmågor och av vårt tänkande.¹⁸ All rymd, allt utrymme är egentligen en relation mellan olika objekt.

Samtidigt som en byggnad måste se färdig ut måste den också ha markkontakt. En byggnad som sträcker ut sig horisontellt är lätt att passa in i landskapet, samtidigt som den kan tyckas flyta ovanpå. Fönster och dörrar kan motverka denna horisontallitet. Arkitekten måste avgöra var tyngdpunkten i byggnaden ska ligga.

En byggnad kan genom att betona den vertikala dimensionen förmedla en känsla av monumentalitet. Som människa känner man sig liten inför en sådan upprätt byggnad och anar att det finns någon typ av högre makt eller samhällsordning.

Ett av de mest väsentliga spatiala frågorna som en arkitekt har att förhålla sig till är att få insidan och utsidan av en byggnad att fungera som en helhet. Arkitekten har två åtaganden som ska samsas i samma uppdrag, dels ska huset ge skydd åt de som ska vistas här, dels ska huset ha en utformning som både uppfyller de funktionella kraven och är visuellt tilltalande.

Arnheim skriver också om arkitekturens symbolspråk. Då menar han inte symboler som ett signalsystem utan mer som metaforer. Ju mer en symbol närmar sig en fysisk bild, desto större chans har den att överleva politiska

¹⁶ Ibid, s 46-47.

¹⁷ Ibid, s 114.

¹⁸ Arnheim, R: *The Dynamics of Architectural Form*, s 4, Berkeley, 1977.

och filosofiska förändringar. Att gå upp för en trappa innebär att man övervinner tyngdlagen och rör sig uppåt mot höjderna.

Alla öppningar in till byggnader fungerar som en gräns mellan två världar och kräver därför en särskild omsorg. Det finns hela tiden en interaktion mellan det öppna och det slutna. Ett kompakt hus med få öppningar ser mycket mera svårtillgängligt ut om det ligger på en öppen plats än om det ligger i en trång gränd.

Arkitekturen reflekterar inte bara attityder hos de människor den är gjord av och för utan påverkar dessutom det mänskliga beteendet på ett aktivt sätt. Det finns alltid en grundläggande idé som fungerar som en länk mellan avsikten med huset och hur det ska utformas. Därför gäller det att överföra funktionerna till ett visuellt plan vilket inte är någon enkel uppgift.

Bygger man en offentlig byggnad som t.ex. ett bibliotek vet man en hel del om antalet besökare och om hur samlingarna ser ut. Man bör kanske också vara på det klara med vilken sinnesstämning huset ska väcka och vilka idéer i samhället det ska stå för som institution. Att utforma en byggnad är helt enkelt att hitta en spatial lösning åt husets olika funktioner.

Berövande arkitektur av Sören Nagböl sätter fokus på själva upplevelsen av arkitektur. Boken är en närstudie av Arkitekturmuseet i Frankfurt am Main, en postmodern byggnad som invigdes 1984. Här betonas arkitekturens betydelsebärande funktion som något som påverkar människans identitet och kulturella utveckling. Museets direktör vänder sig också mot byggbranch-funktionalismen och myntar följande motto: Inte bara funktion, utan också fiktion.¹⁹

Arkitekturen ska vara en plats där individer möts och får en fördjupad upplevelse. Om man inte förhåller sig till ställets rumsliga och mentala betingelser blir arkitekturen till en tom gest.

Arkitekturmuseet är en mycket speciell, nästan labyrinthisk byggnad. I vissa rum är besökaren både inestängd och utestängd i förhållande till de objekt som är uppställda. En sal saknar fönster vilket eliminerar tidsupplevelsen. Lysrör ersätter dagsljusets dygnsrytm. Rummet flyter ut, tiden fryses fast.²⁰

I museet ska stadens traditioner knytas samman, det historiska arvet ska möta vår tid.

Arkitekten har i det här fallet gått extremt långt för att visa hur man kan påverka människor genom arkitekturen. Individerna reduceras till aktörer i ett socialt spel som handlar om ceremonier och ritualer.

Här har jag alltså samlat de rent arkitektoniska teorierna. De berör både hur människan uppfattar olika typer av rumslighet och vilka medel som arkitekten har till sitt förfogande. Det handlar ofta om olika motsatspar och spänningen däremellan. Öppenhet – slutenhet är bara ett exempel på detta. Olika material och texturer kan också ställas mot varandra. Det finns alltså en rad olika element som påverkar oss i rummet men minst lika viktiga är relationen dem emellan.

3.3 Olika utvecklingsfaser av biblioteksrummet

Nu kan det vara på sin plats att teckna en schematisk bild över hur biblioteksrummet har förändrats genom åren. Det finns hela tiden ett samspel mellan hur man har sett på sin uppgift i biblioteket och hur miljön har utformats. Detta i sin tur pekar på olika tendenser i samhället som har avspeglats i verksamheten.

I *Tidernas bibliotek* anger Sven Nilsson ett historiskt böjningsmönster för biblioteken.²¹ Förutom att biblioteken förhåller sig till samhällsutvecklingen finns också en stark bibliotekstradition. Bibliotek påverkas av bibliotek.

Han startar i panoptikon som gav full överblick.²² 1800-talets och många av 1900-talets bibliotek var utformade efter samma princip som fångelserna. Från en eller ett fåtal punkter skulle allting kunna överblickas och därmed också kontrolleras. Detta skedde som regel från upphöjda informationsdiskar.

¹⁹ Nagböl, S: *Berövande arkitektur*, s 22, Köpenhamn, 1994.

²⁰ Ibid, s 51.

²¹ *Tidernas bibliotek*, s 30, Malmö, 1997.

1950- och 1960-talets bibliotek utformades som rationella lånebibliotek med hjälp av tayloristiska tidstudier. Det rådde en strikt uppdelning mellan olika arbetsuppgifter och olika personalkategorier. Rutinuppgifter utfördes av utbildad personal.

1970-talet uppvisade en rad bibliotek som närmast påminde om gillestugan. Det var mysigt med sitthörnor och heltäckningsmattor. Samtidigt fanns den strikta, systematiska uppställningen kvar.

1980-talet var ett gott decennium för biblioteksbyggandet.²³ Det byggdes ett antal biblioteksbyggnader som var av hög kvalitet, både när det gällde material och inredning. De nybyggda biblioteken höll en låg profil och försökte ofta smälta in i omgivningen på ett så diskret sätt som möjligt. Man försökte avdramatisera biblioteket och talade ofta om det som samhällets vardagsrum.

1990-talets nya bibliotek har däremot en högre profil. De uttrycker ett stort och förnyat intresse för publiken. Både lokalerna, presentationen samlingarna och marknadsföringen präglas av insikten att det gäller att erövra den nya tidens mera kräsna besökare. Det finns ett helt annat utbud som konkurrerar om uppmärksamheten.

I *Tystnaden och ljuset* beskriver och analyserar Vilma Hodaszy Fröberg biblioteksarkitekturen från antiken fram till våra dagar. Tystnaden och ljuset är också de två element som enligt författaren dominerar rumsupplevelsen och som förenar biblioteken genom tiderna.

Att närma sig ett rum, dominerat av böcker, innebär att dra sig tillbaka, att avskärma sig från yttervärlden. Härifrån kan besökaren intellektuellt förflytta sig till andra världar och företa en resa utanför det egna jaget.²⁴

En av författarens grundläggande teser är att människans förändrade världsbild i samspel med samhällets syn på kunskap kan avläsas både i böckernas utformning, i samlingarnas uppbyggnad och inte minst i bibliotekens arkitektoniska formgivning.

Folkbiblioteken har sin grund i det sena 1800-talets folkbildningssträvanden.

Föregångsländerna var till en början USA och England. Boston var en av de första städer som uppförde ett public library. Det var en ganska långdragen process där det hela hann utvecklas från ett anspråkslöst folkbildningsredskap till ett veritabelt bildningsmonument. Biblioteket betonade Bostons roll som kulturstad och det var inga problem med ekonomin; invånarna bidrog gärna med generösa donationer och fick i sin tur ett gott anseende.

Det var först i samband med funktionalismens genombrott som man började utveckla mer ändamålsenliga planlösningar och rumsdispositioner. Detta medförde också en helt ny öppenhet. Gunnar Asplund använder sig av ett arkitektoniskt spel mellan ljus och mörker, öppenhet och slutenhet när han ritade Stockholms stadsbibliotek, som står färdigt 1928. För första gången i Sverige har också gränsen mellan referens- och lånebibliotek utplånats. Byggnaden förkroppsligar ett arkitektoniskt nytänkande och är samtidigt ett exempel på hur en biblioteksbyggnad i sig kan komprimera en lång utveckling inom arkitekturen och spegla sin tids kultursyn och ideologier.²⁵

1950-talet accentuerar folkbibliotekets roll som en öppen institution. Det krävs en ny arkitektur som överensstämmer med verksamhetens ideologi. Borta är bokens tempel. Nu skapas ett nytt formspråk, ganska återhållsamt och lågmält men ändå med en markerad öppenhet. Det är framför allt de stora glasfönstren och de inbjudande öppningarna som signalerar en välkomnande attityd.

1960-talets konsumtionssamhälle sätter sin prägel på den tidens biblioteksarkitektur. Bokindustrins massproduktion förändrar bibliotekets formgivning. Varuhuset blir en inspirationskälla i sökandet efter nya former. Biblioteket blir en rationell byggnad för förvaring och distribution av både böcker och information. Besökarna sugas in i de nya entréerna. Det ska vara lika enkelt och odramatiskt att låna böcker som att köpa mat. Kulturen ska vara tillgänglig för alla. Därför undviker man allt som skulle kunna uppfattas som pretentiöst och som skulle kunna skrämja bort folk.

²² Panoptismen bygger på rumsliga enheter som gör det möjligt att iakttä andra utan att själv synas. Samtidigt är de bevakade medvetna om att de är iakttagna. På så sätt fungerar makten automatiskt.

Se vidare Foucault, M: *Övervakning och straff*, s 228 ff, Lund, 1993.

²³ *Arkitektur*, 1997:8.

²⁴ Hodaszy Fröberg, V: *Tystnaden och ljuset*, s 10, Stockholm, 1998.

²⁵ *Ibid*, s 201-202.

Folkbiblioteken har sedan fortsatt att präglas av en öppenhet som bl.a. kommer till uttryck i ljusbehandlingen. Glas används allt flitigare som byggnadsmaterial. Dessutom blir det allt fler aktiviteter som ska samsas under samma tak. Utvecklingen har också gått mot mer monumentala bibliotek som präglas av postmodernismens rumsuppfattning. Det är återigen inne med rymd och volym och ett flödande överljus. Upplevelsen blir viktigare. Det handlar lika mycket om symbolvärde som om funktion.

Åttioalets bibliotek handlar om ett femtontal svenska folkbibliotek byggda på 1980-talet.²⁶ Det är en stor mångfald av arkitektoniska uttryck som visas upp. Detta är till viss del en följd av det kommunala självstyret. Dessutom spelar arkitektens gestaltande förmåga en viktig roll för utformningen.

Men den allra viktigaste faktorn är naturligtvis det enskilda biblioteket och dess funktioner. Biblioteket ska användas av människor med varierande åldrar och intressen och det ska rymma en rad olika aktiviteter. Förutom dessa praktiska funktioner har ett bibliotek också en uppgift att fylla på ett mera psykologiskt och symboliskt plan. Utåt bör det vara en byggnad som syns och den får gärna uttrycka något av verksamhetens idé.

Överhuvudtaget är det viktigt att uttryck och innehåll stämmer överens både beträffande exteriören och interiören.

Författaren nämner postmodernismen som en viktig faktor till att biblioteksbyggena på 1980-talet åter blir intressantare i sitt formspråk. Den återupprättar förbindelserna med arkitekturhistorien och strävar efter att bättra förankra byggnaderna i sin miljö.

Åttioalets utveckling går mot en större rymd. Dessutom arbetar man mycket med variationer mellan olika kontrasterande formelement, högt och lågt, symmetriskt och asymmetriskt, öppet och slutet. Avsikten är att skapa ett rum som ger en förhöjd livskänsla och som gör kulturen synlig. Åttioalets biblioteksarkitektur arbetar också mycket medvetet med ljusbehandlingen. Lanterninen och burspråket är två karaktäristiska inredningsdetaljer.

Nu kan man konstatera att datorerna har kommit för att stanna och detta sätter naturligtvis sin prägel på det nya biblioteksrummet. Dessutom kommer bibliotekens informationsverksamhet att betonas på ett helt annat sätt än tidigare.

Det finns alltid en relation mellan de praktiska funktionerna och bibliotekets symbolvärde och det gäller att hitta en bra balans för detta. Ett bibliotek ska fungera väl men det får inte heller vara visuellt torftigt. Motsatsen där funktionen är underordnad det estetiska och det symboliska är inte heller tillfredställande.

De diskussioner som förekom på 1970-talet åskådliggörs tydligt i *Ett nytt folkbibliotek i Stenungsund*. Här betonas hur viktigt det är att nå ut till olika grupper och försöka tillgodose deras behov. Biblioteket ska vara en naturlig samlingspunkt och det ska finnas ett rikt utbud av kulturaktiviteter. Författarna tycker att biblioteket ska vara ett samhällets vardagsrum och anser också att en del av bibliotekets traditioner hindrar dem från att vara det.

Ett av de största problemen är att biblioteken försöker erbjuda ett fåtal människors kultur åt alla. Därför måste man vidga utbudet och ha en större variation i lokalernas utformning. Detta i sin tur kräver mer personal. Eftersom en rad verksamheter och olika grupper ska samsas i samma lokaler har personalen fått en rad kontroll- och övervakningsfunktioner. Detta skapar en förmyndarattityd. Det finns en favorisering av de redan läsvana och bakom honnörssord som ”god litteratur” och ”objektiv information” döljer sig ofta ett elittänkande.²⁷ Avsikten med den här boken är att den ska vara en utgångspunkt för den som vill försöka närma sig idealet ett bibliotek för alla.

Med den här avdelningen har jag försökt knyta ihop bibliotekets identitet med de arkitektoniska uttrycksmöjligheterna genom att titta på hur biblioteken sett ut under vårt sekel. Det är relativt lätt att finna ett mönster mellan vissa strävanden i samhället och bibliotekens uppbyggnad och utformning. Folkhemssverige har t.ex. sina karaktäristiska bibliotek som signalerar en lågmäld öppenhet. Åttioalet innebär ett trendbrott med sin betoning på ljus och rymd. Plötsligt vågar man sig på en lite högre visuell svansföring. Byggnaden som symbol får en renässans.

²⁶ *Åttioalets bibliotek*, Stockholm, 1990.

²⁷ Ribbing, O & Schleemann-Jensen, J: *Ett nytt folkbibliotek i Stenungsund*, s 139, Göteborg, 1971.

3.4 Det offentliga rummet

Folkbiblioteket har en unik ställning i vårt samhälle. Det är en offentlig byggnad som också har funktionen av att vara en mötesplats. I detta hus ska en rad olika aktiviteter och grupper samsas. Det är i princip tillgängligt för alla och dessutom är det gratis.

I en tid då gränserna mellan vad som är privat och vad som är offentligt hela tiden tycks luckras upp och förskjutas är det viktigt att få en bakgrund till denna problematik. Dessutom är det intressant att se på bibliotekets roll ur detta perspektiv. Vart är biblioteket på väg?

Det ligger något motsägelsefullt i bibliotekets roll och funktion i detta avseende. Biblioteket konnoterar en rad väsensskilda egenskaper under ett och samma tak. Det är på samma gång kunskapstörstande och lekfullt och målinriktat och underhållande.

Jürgen Habermas tecknar i *Borgerlig offentlighet* en historisk bakgrundsbild till vår nuvarande situation. En uppdelning i offentligt och privat uppstår i samband med den moderna statens födelse. Då uppstår en sfär för det offentliga, det samhälleliga, samtidigt som det växer fram ett nytt privat område. Privatsfären är dock underkastad det offentliga regelverket.

Det privata är i sin tur uppdelat i en socialsfär och en intimsfär. När tidigare privata organisationer och sammanslutningar får plats i det offentliga blir intimsfären alltmer privat. Det sker en polarisering mellan social- och intimsfär i samband med att familjens sociala funktioner, som omvårdnad och undervisning, flyttas till det offentliga. Kvar blir det mest intima, känslolivet, sexuallivet. Familjen, som inte längre har någon praktisk funktion, blir nu förbrukare av inkomster och fritid. Det är nämligen på fritiden som man utvecklas som människa.

Denna dolda urholkning av familjens intimsfär avspeglas i husens och städernas uppbyggnad.²⁸ Vissa platser för offentligt umgänge har försvunnit. Människorna är trångbodda. Visserligen är man skyddad från inblickar men de tunna väggarna släpper igenom ljud från grannarna. Detta bidrar till en ökad social kontroll.

Ekonomi och politik mister sina klart urskiljbara gränser. Massmedia blir den dominerande kanalen för politiska diskussioner. Individerna blir alltmer isolerade i sina intimsfärer och blir konsumenter av åsikter och ideologier. Nyhetsförmedling och opinionsbildning tas över av kommersiella intressen. Reklamens retorik genomsyrar det offentliga rummet.

Kulturen får nya funktioner i samband med att fritidsmarkanden utvidgas. Litteraturen och journalistiken integreras på ett nytt sätt. Fiktions och fakta blandas samman vilket leder till en verklighetsförskjutning. Gränserna suddas ut. Privat och offentligt glider verkligheten ihop.

Siegrun Fernlund skriver i *Möte med myndighet* om hur samhället kommunicerar med allmänheten genom sättet att gestalta offentliga platser och byggnader.²⁹

Hus som byggdes för den centrala förvaltningen i det gamla bondesamhället rymde förutom en rad praktiska funktioner också ett symboliskt innehåll. Det var en arkitektur som hade en respektingivande och fostrande inverkan på folket.

I samband med att en del av de tidigare privata åtagandena som rörde omvårdnad och undervisning institutionaliserades uppstod en del nya rum för makten, som hängde ihop med den ökade byråkratins. Det var enkla expeditioner och här fungerade disken som en tydlig barriär mellan myndighet och allmänhet.

I städerna fanns det sedan länge ett mera utvecklat formspråk för umgänget mellan de styrande och folket. Maktens boningar skilde sig från omgivningen genom att vara större och ha en annan värdighet. Fasaden hade en symmetri som signalerade ett formellt förhållningssätt.

Gränser mellan klasser och individer markerades inte minst hos de byggnader som tillhörde olika lärosäten. Genom storskalighet och symmetri associerade man till vetenskap och bildning. Den enskilda människan kände sig bokstavligen liten i dessa hus, som ingav respekt och symboliserade auktoritet.

²⁸ Habermas, J: *Borgerlig offentlighet*, s 137, Lund, 1998.

²⁹ Fernlund, S: "Möte med myndighet" ur *Hej, det är från försäkringskassan*, s 72, Stockholm, 1988.

Institutionsbyggnadernas dimensioner, rumsbildningar och bildspråk tvingade fram ett visst beteende. Arkitekturen blev ett sätt att regissera den offentliga scenen.

Under 1900-talet har våra offentliga institutioner genomgått vissa förändringar som sammanfaller med den demokratiseringsprocess som ägt rum. Kontakten mellan myndighet och individ har åtminstone till det yttre blivit mer informell. Samtidigt har det fört med sig en viss osäkerhet om vilka positioner man har gentemot varandra.

De arkitektoniska redskapen för att gestalta en offentlig byggnad handlar mycket om skalan och symmetrin. Storleken var fram till funktionalismens genombrott en eftersträvarsvärd kvalitet. Den storskaliga byggnaden talade ett maktspråk laddat med symboler. Den moderna människan är van vid en storskalighet som finns hos en rad olika miljöer, inte minst hos våra köppalats.

Makthavarna har i de flesta kulturer använt sig av symmetriska strukturer vid gestaltning av offentliga miljöer. De flesta offentliga byggnader är avsedda att ses rakt framifrån. Besökarna skulle möta huset i ett imponerande centralperspektiv. Detta ingav respekt och uppmanade till ett korrekt beteende. Asymmetriska strukturer uppfattas som mera informella. Man slinker in och strövar omkring lite på måfå. Oregelbundna planlösningar har ibland dock en tendens att skapa förvirring och osäkerhet. Den offentliga arkitekturen följer naturligtvis de rådande trenderna, möjligtvis med en viss fördröjning med tanke på de utdragna beslutsprocesserna. Ändå kan man inte komma ifrån att det ligger mycket maktspråk i sättet att gestalta de offentliga miljöerna.

Beatriz Colomina hävdar i *Privat och offentligt Modern arkitektur som massmedium* att betraktelsepunkten i modern arkitektur aldrig är låst. Den är tvärtom rörlig som på film eller som i staden. Moderniteten sammanfaller med offentliggörandet av det privata.³⁰ Vi tänker på arkitektur i termer av förhållandet mellan insida och utsida, mellan privat och offentligt. Gränserna är inte längre så klart definierade.

Följden av detta är att det uppstår ett nytt intresse för det intima. Detta inre rum låter sig inte avgränsas så lätt som det privata rummet. Det intima är inte ett rum utan relationen mellan rum. Den moderna människan har en kluvenhet mellan det privata och det offentliga jaget, precis som det i storstaden finns en skillnad mellan intima och allmänna rum.

Till skillnad från andra konstformer följer arkitekturen människan genom historien. Walter Benjamin menar att det finns två sätt att tillägna sig en byggnad: Genom att använda den eller genom att betrakta den. Eller med andra ord funktionellt eller visuellt.³¹

Fönstret är kanske det arkitektoniska element som starkast är förknippat med förhållandet mellan insida och utsida, mellan det privata och det offentliga rummet. När man tittar in genom ett fönster framstår plötsligt det tredimensionella rummet som en tvådimensionell bild.

Lars Jadelius tar i sin avhandling *Folk, form och funktionalism* upp problematiken kring det offentliga kontra det privata i arkitekturen med utgångspunkt från Helsingborgs konserthus. Författaren menar att det är just i föreställningarna om det privata och det offentliga som det går att se tydliga samband mellan arkitekturens utveckling och samhällets förvandling. Han ger också en historisk bakgrund till människans förändrade syn på sig själv och samhället. Efterhand växer det fram en syn på det offentliga som gemenskap vilket också präglar arkitekturen.

Under upplysningstiden var det de nya institutionsbyggnaderna som arkitekterna betraktade som de finaste uppdragen. I dessa museer, bibliotek, rättsbyggnader m.m. eftersträvades en monumentalitet som tidigare bara haft sin motsvarighet i olika typer av kyrkobyggnader.³²

Genom tillkomsten av politiska partier och utvecklingen av pressen etablerades en ny offentlighet. Denna fick sina rum bl.a. på kaféerna och själva staden förvandlades till en bärare av och centrum för den nya borgerliga offentligheten. Med dessa nya gemensamhetslokaler uppstod också nya demokratiska problem. Skulle ett kafé betraktas som privat eller offentligt? Skulle det rent arkitektoniskt ge intryck av ett hem som öppnats för allmänheten eller skulle det betraktas som en förlängning av gaturummet?³³

³⁰ Colomina, B: *Privat och offentligt modern arkitektur som massmedium*, s 17, Lysekil 1999.

³¹ Ibid, s 74.

³² Jadelius, L : *Folk, form och funktion*, s 44-45, Göteborg, 1987.

³³ Ibid, s 55-58.

Rummet är arkitektens mening. Varje rum står i förbindelse med andra rum genom någon form av öppning. Rummen samverkar till en byggnad, ibland till en bebyggelsegrupp och består av olika rumsligheter och övergångszoner. Dessa uttrycker olika relationer i samhället och skapar våra föreställningar om ute och inne, om hemma och borta, om privat och offentligt o.s.v.³⁴

I de byggnader och rum där det förs någon typ av offentligt samtal tar sig samhällets syn på det offentliga tydliga arkitektoniska uttryck. Indirekt, som ett motsatsförhållande, kan också synen på det privata tolkas.³⁵

I den avslutande delen försöker jag dels ge en bakgrund till uppdelningen mellan offentligt och privat i vårt moderna samhälle och dels beskriva hur ett offentligt rum kan te sig. Varje tidsepok har sina speciellt prioriterade offentliga byggnader. Dessa manifesterar i sitt formspråk mer eller mindre sublimt den politiska makten och dess syn på människan. Arkitekturen blir på så sätt ett av våra mer verkningsfulla massmedier.

3.5 Sammanfattning av teoridelen

Jag har alltså försökt få en heltäckande bild av bibliotekets funktioner i samhället och hur dessa gestaltas i rummet. Biblioteket existerar ju inte i något vacuum, tvärtom avspeglas olika tendenser i samhället i synen på verksamheten och därmed också i själva rummet. Därför är det också viktigt att uppnå en större medvetenhet om hur arkitekturen påverkar människan. Helst bör allt i ett bibliotek, skyltning, möblering o.s.v. tala samma språk. Ofta är det nog så att det sänds ut motsägelsefulla signaler.

En av bibliotekets viktigaste roller är att vara ett forum för det offentliga samtalet. På så sätt kan man säga att biblioteket blir en förmedlare av mening och sammanhang snarare än av tjänster. Till grund för detta ligger en syn på samhället som något vi konstruerar. De gamla folkbildningsidealerna bottnar bl.a. i en tanke om att med en bildad allmänhet skapas ett lugnt och stabilt samhälle. Därmed kan biblioteket sägas bidra till en social kontroll.

Precis som bibliotekets identitet är svår att precisera är också byggnadens själ svår att identifiera. Det finns dock vissa särdrag som skiljer biblioteket från andra offentliga institutioner. Delvis har det med tidsaspekten att göra, här ryms det förflutna tillsammans med det nutida och det framtida. Biblioteket är en del av ett kollektivt minne som i sin tur bidrar till en kombination av förvaring och konsumtion.

Det finns stort utrymme för att laborera med arkitektoniska element i biblioteksbyggnaden för att sända ut olika ideologiska budskap. Ett av de viktigaste uttrycksmöjligheterna är spelet mellan utvändigt och invändigt. Detta blir ofta väldigt tydligt i biblioteksrummet eftersom byggnaden också har en relation till den omgivande bebyggelsen. Fasaden antyder vad man som besökare kan vänta sig av insidan. Detta leder vidare till hur viktiga material och detaljer är för vår tillägnelse av huset. Förhoppningsvis ska ett första besök medföra en lust att återvända.

Det finns en rad faktorer som påverkar vår uppfattning om biblioteksrummet. Själva dispositionen av ytorna är naturligtvis viktig eftersom det är en rad funktioner och aktiviteter som ska rymmas i samma byggnad. Hur olika avdelningar placeras inbördes säger en hel del om hur olika verksamhetsområden och målgrupper prioriteras. Något annat som ger rummet dess speciella karaktär återfinns i valet av byggnadsmaterial. Vissa material upplever vi som mer äkta än andra. Detaljer som vittnar om omsorg upplevs också som något positivt och kan bidra till att huset i sin helhet framstår som estetiskt och välfungerande.

Ljuset har stor betydelse för hur vi upplever biblioteksrummet. Själva läsandet bygger ju på att vi har tillgång till någon typ av ljus eller belysning. I ett bibliotek behövs en bra kombination av naturligt och artificiellt ljus. Ljuset är också en av de mest nyckfulla faktorerna. Samtidigt är spelet mellan ljus och mörker, öppenhet och slutenhet ett av de karaktäristiska dragen hos många exempel på spännande biblioteksarkitektur. För ljus och rymd hänger naturligtvis intimt samman.

Från ljuset är steget inte långt till färgerna. Vilka färger som används påverkar också vår rumsuppfattning. Färger kan accentuera vissa former och material. Genom att välja en enhetlig färgskala ger man ett intryck av en

³⁴ Ibid, s 65.

³⁵ Ibid, s 70.

harmonisk komposition. Färger kan också förstora eller förminska, vara kalla eller varma. Samtidigt är färger i en byggnad en av de allra mest trendkänsliga faktorerna. Vissa nyanser är väldigt lätta att placera i tid. Ett biblioteksrum som ser ut som en orange gillestuga härstammar med stor sannolikhet från sjuttioalet. I ett biblioteksrum finns det därför all anledning att försöka hålla en neutral färgskala utan att det fördenskull behöver vara intetsägande med tanke på att ett bibliotek helst ska fungera under ganska många år. Dessutom är det kanske böckerna och människorna som borde stå för de mest färgrika inslagen.

Att utforma en byggnad handlar till stor del om former och ytor. Det gäller att hitta en spatial lösning åt husets olika funktioner. Att hitta en balans mellan form och funktion är ett av de mest väsentliga och samtidigt mest komplicerade inslagen vid ett biblioteks tillblivelse. Denna problematik speglar också dilemmat med bibliotekets dubbla funktioner. Det är ett offentligt rum som på samma gång som det är strängt kodat ger ett intryck av att vara ganska privat. Detta illustreras tydligt av att man ibland talar om biblioteket som ett offentligt vardagsrum.

4. RESULTAT AV INTERVJUUNDERSÖKNINGEN PÅ LUNDS STADSBIBLIOTEK

4.1 Introduktion till intervjuundersökning

Med den här undersökningen har jag velat skildra en process på Lunds stadsbibliotek som innefattar både ombyggnad och omorganisation. Eftersom intervjupersonerna hade olika ansvarsområden i förändringsarbetet fanns det ingen anledning att ställa riktigt samma frågor till alla. Efter intervjuerna gjorde jag en sammanställning utifrån nio olika aspekter av biblioteksrummet. I sammanställningen hörs olika röster och jag har varit noga med att markera när det rör sig om uttalande från de som inte jobbar på biblioteket, d.v.s. arkitekten och konsulten. I de fall det är någon från biblioteket som citeras har jag inte satt ut vem det är om jag inte tycker att det tillför något till sammanhanget. Det är min ambition och förhoppning att dessa olika delar tillsammans ska ge en fyllig bild av processen och dessutom hjälpa mig att få svar på mina frågor.

4.2 Sammanställning av intervjuer

Jag låter några ord av stadsbibliotekarien inleda som förklarar varför man var tvungen att genomföra vissa förändringar: *”Vi hade en uppåtgående kurva som gällde verksamhetens volym och en nedåtgående som gällde verksamhetens resurser.*

Två marknadsundersökningar visade vad lundaborna ville ha: Framför allt mer personal, därefter mer öppet och dessutom större ytor. Förändringar i mediebeståndet kom däremot långt ner.

Därför föreslog jag att vi skulle använda de ytor vi hade på ett funktionellt realistiskt sätt.”

4.2.1 Rummet, färgerna och ljuset

En av de aspekter som jag fokuserade mest på vid intervjuerna var naturligtvis gestaltningen av det publika rummet. Därför kändes det naturligt att börja med att intervjua den arkitekt hos Whites arkitektbyrå som varit mest involverad i ombyggnaden. Hon gjorde mycket klart att firman såg stora kvaliteter i byggnaden. *”Ljuset... Stora glasade ytor från golv till tak, man kan få ljuset att flöda genom hela huset. Vi har försökt läsa av och bygga vidare på det arkitekten tänkte från början.”*

Arkitekten berättade vidare: *”Personalen hade själva fixat en del med huset genom åren och då försökt skapat en massa konstiga rum i rummet, man gick in i återvändsgränder mellan hyllorna. Nu återställer vi det till det ursprungliga.”* Därför har man försökt ta fasta på att den stora hallen består av ett enda rum. Hyllorna är nu placerade från norr till söder, vilket innebär att man ser den omgivande parken längre in i byggnaden och att mer ljus kommer in mellan hyllorna.

Naturligtvis innebär det en stor utmaning att förvandla huset inför 2000-talet. Arkitekten berättade att det hade varit svårt med all ny teknik eftersom det i grund och botten är ett väldigt enkelt betonghus. Med den nya informationsteknologin krävs det att människor ska kunna koppla upp sig med datorer överallt. Då är det ofrånkomligt så att det blir mycket kabeldragningar. Det går inte att dölja alla installationer. På ett tidigt stadium bestämde man sig för att de förändringar som var nödvändiga med hissar mm skulle få synas. Detta för att markera att det var något nytt.

Huvudansvaret för den publika inredningen låg hos en av de anställda på biblioteket. Hon beskriver sin relation till det ursprungliga rummet så här: *”När jag kom in här för 30 år sen tyckte jag att det var något av det vackraste jag sett, både som byggnad betraktad och inredningsmässigt. Då var det inrett med danska möbler, färgskalan gick i grågrönt, funktionalismen. Det var nog oerhört stiligt från början med bara en kulör på textilierna och på väggarna. Och så de fina fogarna i Oregon Pine och den grå betongen. Det var så konsekvent genomfört.”*

Man har låtit färgskalan förbli grå med inslag av grågrönt hos textilierna. På så vis går man tillbaka till det gamla men löser det ändå på ett nytt sätt. Det blir inget färgglatt bibliotek, snarare sobert och diskret. *”Jag vill skapa ett*

vackert rum där böckerna får tala! ” säger den ansvariga för den publika inredningen. Man har valt möbler av Arne Jacobsen och understryker därmed det tidlösa draget hos det nya biblioteket. I mångt och mycket blir det ett danskt bibliotek, ritat av en dansk, med danska hyllor och med danska diskar. Dessutom blir det en del inslag av ny svensk design. När det gäller rummet har en av de förhärskande tankarna varit att bättre ta tillvara det speciella läget, med parken, släppa in ljuset, förstärka känslan att vara ute och inne på samma gång. Det finns inte så många ställen med så stora fönsterpartier. Tanken har varit att lyfta fram det som är unikt i byggnaden.

En av de mest märkbara förändringarna blir med största sannolikhet det nya kaféet. Här har man försökt göra något nytt som ändå rimmar med det gamla. Kaféets nya läge och utformning gör att muren ändras och även fasaden bakom eftersom det blir en terrass. Den andra förändringen som har med exteriören att göra är att det har blivit en lanternin över det som tidigare var en atriumgård. Arkitekten påpekade: *”När vi la tak på atriumgården var det viktigt att det blev lagom med ljus, det fick inte bli någon ljusoas så det var i sig en balansgång.”* Gården är tänkt att få något av en utomhuskaraktär. Låntagarna ska kunna sitta på bänkarna och läsa de tidskrifter som är placerade alldeles i närheten.

En stor reception kommer att bli det första låntagaren möter när han eller hon kommer in på biblioteket. Här ska man kunna svara på det mesta och hänvisa vidare till rätt disk. Det viktiga är att *”personalen där ska vara oerhört medveten om vad som pågår i biblioteket så att man inte ger diffusa svar. Ingen ska känna sig bortgjord eller uthängd. Det är så hemskt”*

En annan omständighet som förändrar utseendet i rummet är att det kommer att bli självbetjäning både när det gäller in- och utlån.

Ett av de främsta syftena med hela omorganisationen var att biblioteket skulle bli mer kundorienterat. *”Honnörsordet är mer folk på golvet.”* Därför blir det sammanlagt fem servicepunkter ute i biblioteket. I servicepunkterna har man valt en sittande modell, som dock är höj- och sänkbar vilket förmodligen medför en större flexibilitet. Dessutom har man också skapat en möjlighet till att utföra visst s.k. inre arbete där när det är lite lugnare och samtidigt fungera som en resurs om det behövs.

Barnavdelningen har på de flesta bibliotek sitt speciella utseende och har också ofta en mycket utåtriktad verksamhet. En nyhet i Lund blir att man får ett klassrum som kommer att bli mycket flexibelt eftersom det inte är färdigmöblerat. Här kommer det att finnas goda möjligheter till att ha program, även för vuxna. Barnavdelningens främsta stolthet blir det skåp som leder in till sagorummet. *”Sen får vi också det sagorum som vi önskat, med de goda tankarna från Malmö att det ska finnas en hemlig väg in. Det ska vara spännande men inte skrämmande.”* Detta blir den enda avdelningen som kommer att avvika från den annars genomgående grå färgskalan. Barnavdelningen kommer nämligen att gå i blått.

Av ekonomiska skäl har man behållit en del av de gamla bokhyllorna i den stora hallen. Men till referensbeståndet beslöt man att köpa nya hyllor med utdragsskivor. Hur skulle det se ut att sätta nya gråa hyllor i ett stråk som inte går rakt igenom utan fortsätter med de gamla vita hyllorna? En del kommer kanske att tycka att det ser tokigt ut. Andra kommer att se det som en spännande brytning. Dessutom kan det få en praktisk pedagogisk funktion när personalen ska förklara var referensböckerna finns.

Konsulten underströk vikten av att tillhandahålla ett rum som kan fungera som en social mötesplats. Men han påpekade också: *”Man kan inte bara ha en ansats på det fysiska rummet utan även på det mentala rummet. Sen skulle jag vilja låta en tredje dimension spela in, nämligen det interaktiva rummet med webbaserade lösningar. Då har vi något annat än ett bibliotek.”*

Mottot har varit: *”Det ska vara lätt att hitta, roligt att leta, man ska bli inspirerad.”* En av de viktigaste ambitionerna har varit att skapa ett tydligt och öppet bibliotek. Det kommer att bli lätt att få en överblick. Här är det naturligtvis en fördel att ha verksamheten samlad på ett plan. Eftersom alla personalrum har flyttat upp till andra våningen så blir den samlade publika ytan betydligt större än tidigare.

Utrymmet för personalen är egentligen en enda stor öppen yta. Dessutom får varje team ett litet slutet rum som man själv får disponera som man vill. I de flesta fall tycks det bli så att teamledarna kommer att sitta i de små rummen. Innan ombyggnaden började gjordes noggranna funktionsbeskrivningar av de aktiviteter som skulle försiggå i varje rum. De flesta kommer att få eget skrivbord, utom de som jobbar halvtid som får dela, men alla kommer åtminstone att ha en egen hurts. Man har försökt skapa en flexibel kontorsmiljö. Detta visar sig bl.a. i hyllsystemet som är lätt att ändra om. Men det viktigaste är naturligtvis att det finns en mental flexibilitet i sättet att arbeta. *”Det ska vara ett så gott samarbete att man kan vara flexibel och hjälpas åt.”*

”Vi har gått en kurs i personlig effektivitet, för att hålla bättre ordning på våra skrivbord. Varenda millimeter ska utnyttjas, det ska inte vara några döda utrymmen.

Vi har glasrutor i våra dörrar, det hade vi inte innan. Jag tror man jobbar bättre när man syns.” Detta kan ha en viss kontrollfunktion men samtidigt kommer kommunikationen att underlättas. Det kommer alltså inte att finnas några väggar mellan teamen. *”Detta har med rummet att göra. En helhetssyn. Den goda tanken är det stora blodomloppet.”*

4.2.2 Rummet och arbetsmetoderna

Den förändringsprocess som Lunds stadsbibliotek befinner sig i innefattar både ändrade rumsliga förhållanden och nya arbetsmetoder. Man kommer att lägga om sitt sätt att arbeta bl.a. för att kunna bemanna fler informationspunkter med den befintliga personalen. Därför kontaktade man från ledningen BSI & Partners för att få hjälp med metoder för att komma fram i de önskade riktningarna. Utgångspunkten var att frigöra tid från det inre till det yttre arbetet. Lösningen var att *”organisationen ska bygga på team med en teamledare som är mer av en stödjare och samordnare. Den ska locka fram det bästa hos alla i gruppen och ta vara på den kunskap som finns både hos assistenter och bibliotekarier. Teamet ska också få bättre möjlighet att fördjupa sig.”*

En annan anledning till att man valde att jobba i team var att man bättre skulle kunna hjälpas åt med de gemensamma arbetsbördorna. Det gäller att vara så rationella som möjligt för att minimera arbetsskadorna. Men för att bevara känslan för biblioteket som en helhet ska man dessutom ha ett ben i ett annat team. Det är viktigt med en öppen kommunikation mellan teamen och att man *”är vaksam på att det inte ska bli bibliotek i biblioteket. Det finns en viss risk för det nu när alla får så stora befogenheter. Det skulle kunna bli små katalogavdelningar och bokvårdsavdelningar i varje team och det har vi inte utrymme för.”*

En sådan omorganisation har naturligtvis krävt en diger utbildningssatsning. Man har satsat på att höja kompetensen för alla kombinerat med vissa punktmärkingar. *”Den stora idén var att den var till för både assistenter och bibliotekarier.”* En del av aktiviteterna har gått ut på att svetsa samman teamen.

Ett av de viktigaste syftena med hela processen har varit att bli ett ännu mer kundorienterat bibliotek. Konsulten uttrycker det så här: *”Vi måste vara i fronten tillsammans med kunden. När vi vet att varje låntagare får mindre uppmärksamhet och vi får inte fler resurser från kommunen då måste vi ändra vårt sätt att jobba. Genom att förstå och analysera konsumtionsmönstren kan vi få en mera kundstyrd bemanning.”*

En viktig pedagogisk uppgift blir att lära folk använda självbetjäningssystemen. I ett övergångsskede räknar man med att utföra visst cirkulationsarbete i servicepunkterna.

”Vi utvecklar tekniken för att automatisera och självbetjäna. Kunden kan göra mycket av det vi tycker är tråkigt. Vi får koncentrera oss på det vi är bra på.”

Det blir också en helt ny telefonlösning med olika knappalternativ. I servicepunkterna kommer man att sitta två, den ena med ryggen emot låntagarna. Den här personen ska fungera som en bakjour och ha hand om den bärbara telefonen.

I fortsättningen kommer varje team att ha hand om sitt referensmaterial. Det är en av de förändringar som det varit mest diskussion om. Åsikterna går isär om hur detta kommer att inverka på kvaliteten på arbetet. Här kommer man lätt in på dilemmat generalist eller specialist. Stadsbibliotekarien uttrycker sin ståndpunkt i frågan så här: *”Referensavdelningen fungerade bra men den stora vuxeninformationen var inte i samma nivå. Alla bibliotekarier måste förkovra sig, inte bara de som jobbar på referensavdelningen. Därför valde vi att bryta ner den avdelningen och låta varje team svara för sitt eget referensmaterial”*

Några avslutande ord från chefen för barnavdelningen visar hur rummets utformning och sättet att arbeta påverkar varandra: *”IT-utrustningen finns nära fackböckerna för det skapar en naturlig koppling. Lite avskilt men ändå inte alltför långt från vår informationsdisk så vi både kan se lite och hjälpa till lite.*

Vi har haft lite grupper med forskande barn så där har jag någon sorts mall, lite steg att gå efter, lite metod.”

4.2.3 Rummets utformning och synen på verksamheten

Det var inte i första hand större ytor som var det viktigaste utan man behövde framför allt förutsättningar för att kunna ge en bättre service. Politikerna hade klart formulerat att man ville ha ett öppet och tillgängligt bibliotek.

”Ett bibliotek byggt på 1960-talet som ska fungera in på 2000-talet... behoven ser inte likadana ut, mycket annat tänkande har tillkommit. Det är ingen mening att bara få nya rum, det måste kompletteras med en organisationsfilosofi som stämmer. Hur skulle vi kunna göra det modernt, inte bara till ytan, utan rent innehållsmässigt och arbetsmetodsmässigt?”

Funktionen är naturligtvis viktig på ett bibliotek med tanke på alla aktiviteter och all hantering av medier som försiggår där. Det idealiska är om man kan kombinera det med en tilltalande form. Biblioteket måste vara lättillgängligt och tydligt samtidigt som det bör bjuda på en visuell upplevelse. Några ord från den ansvariga på barnavdelningen illustrerar de dilemma som kan uppstå: *”Speciellt i barnverksamheten är det viktigt med många små hörn, som man ska få lust att slå sig ner i, att läsa ensam eller tillsammans. Där hade arkitekten en annan tanke så det blev fyra soffor som står längs fönstren. Så tycker inte jag att verksamheten fungerar men OK. Jag tror det var av rent estetiska skäl. Där hade vi nog olika syn på huruvida man kan förena det trivsamma och det estetiska. Jag tror ju att man kan det.”*

Tidigare fungerade avdelningarna som bibliotek i biblioteket. Därför har man arbetat mycket med en integrationsprocess i den nya organisationen. Från många håll betonas helheten. En kedja är som bekant aldrig starkare än dess svagaste länk.

”Vi ska ha ett ben i ett annat team. Det ska förhoppningsvis leda till ett stort allmänt samtal.”

När det gällde tillsättningen av teamledarna var det viktigaste vilka idéer och ledarvisioner man hade. Just vilken filosofi man hade. Rent kunskapsmässigt var ju alla kvalificerade.

Utöver teamen och servicepunkterna har man bildat ett antal tvärfunktioner. Från bibliotekets sida är man mån om att ha en enhetlig hållning i hur man hanterar kunder, personalpolitik, bokens väg, bra flöde. Det är viktigt att ha en gemensam kultur, gemensamma värderingar.

Så här ser konsulten på verksamheten: *”Hela konceptet måste hänga ihop. Resurserna ska vara i samklang med produkterna och tjänsterna. Vi måste ha en viss svansföring, det har med självbilden att göra. Kunden i första rummet är en bärande idé. Sedan ska vi vara oerhört duktiga på att ge information och det är det väldigt biblioteksnära. Då måste vi ladda biblioteket med mer IT än vi har idag. Vi måste betona kvaliteten, ett visst marknadstänkande måste in, annars tar någon annan över. Den dagen som verksamheten slutar utvecklas då har vi inte bara nått status quo, då har vi börjat avvecklas.”*

Genom att införa självbetjäning och skapa flera informationspunkter hoppas man få mer tid för kärnverksamheten. Det kommer inte att bli någon hantering av pengar i informationspunkterna. Allt som inte direkt är biblioteksnära kommer att ligga i receptionen. Den gemensamma tiden vill man i första hand lägga på att tillfredställa kundernas behov av information och upplevelser. Man vill satsa mer på berättandet även för vuxna och förmedla läsglädje åt olika åldrar. För att bedriva en verksamhet med kvalitet finns det en rad viktiga frågor att ta ställning till: Vilka upplevelser ska man kunna erbjuda? Vilket förhållningssätt ska personalen ha gentemot besökarna?

”Det ska vara lättillgängligt, och i denna lättillgänglighet ligger ju detta att man måste anstränga sig en smula när folk kommer själva. Det kan finnas en viss högtidlighet att våga ta steget in. Det har med klass att göra. Här finns mycket att förbättra. Det får inte verka så skrämmande.”

Det måste hela tiden finnas en balans mellan efterfrågan och yrkeskompetens. Ytterst är det politikerna och deras uppdrag som styr. Diskussionen om generalist eller specialist kommer säkerligen att fortsätta. *”Jag tror man måste få specialisera sig. Vi måste vara strået vassare än våra besökare. Nivån kommer visserligen att höjas på många håll men topparna kommer att kapas.”*

Jag slutar den här delen med två citat som jag tycker fångar några grundläggande tankar om synen på verksamheten:

”Folkbiblioteket ska ha respekt för människan och söka sanningen.”

”Biblioteket är viktigt i de flestas vardag. Det är gratis och för alla åldrar.”

4.2.4 Rummets utformning och synen på brukarna

”Vi måste lägga mer tid på det som kunderna anser som värdeskapande. Om vi är synliga i fronten då kan vi få nöjda besökare. Därför måste vi också ändra i det mentala rummet. Barnavdelningen har alltid varit bra på att få hit nya grupper. Kanske kan vi genom författarbesök m.m. vända den negativa trenden att svenskarna och även lundaborna läser mindre skönlitteratur och på så sätt satsa på en slagkraftig skönavdelning.”

De här orden är konsultens och täcker ganska bra den syn på brukarna som tycks råda. Kundorientering är ett av de grundläggande dragen i det idébygge som ligger bakom omorganisationen. Många av de intervjuade påpekar att det är kundens behov som ska stå i centrum.

”Vi håller på att utforma vissa spelregler. Vem är ansvarig för besökaren? Hur mycket ska man slussa folk mellan olika avdelningar?” Det här berör väl närmast den respekt för människan som är så viktig i det dagliga biblioteksarbetet. ”Det var längesen vi kunde hålla på och uppfostra folk att tycka det ena eller det andra.” Designen av informationsdiskarna påverkar naturligtvis mötet med låntagaren. Man har valt en ganska traditionell, sittande modell som dock är höj- och sänkbar vilket borde underlätta flexibiliteten. Konsultens ord igen: ”Vi bör helst jobba bredvid kunden, inte bakom disken.” Den som sitter i yttre tjänst ska i första hand ägna sig åt de kunder som kommit till biblioteket och den s.k. bakjouren ska ta hand om telefonfrågorna. På bibliotek kan det ibland finnas en viss konflikt mellan kunder som tar kontakt på telefon och kunder som har kommit till den fysiska byggnaden. Båda har naturligtvis rätt till service men i vilken ordning?

Barnen och ungdomarna utgör en speciellt prioriterad målgrupp vilket också uttrycks i de politiska målen.

”Ungdomsavdelningen kan inte falla in i vuxenmönstret utan måste få lite av sin egen bollplan.”

Barnavdelningen är ordentligt anpassad för handikappade. Man har också valt goda material med tanke på allergiska barn. Tonårsavdelningen kommer att ligga lite för sig själv, den ska vara lite fräckare, inte alltför barnbetonad.

Några ord från chefen på barnavdelningen får avsluta: *”Vi får vissa nya grupper i samband med Barnens första bok. Då gäller det att vi är inte har en alltför högtidlig attityd utan verkligen tar oss tid.”*

4.2.5 Bibliotekets själ, symbolvärde och signaler

Stadsbibliotekariens ord får inleda: *”Vi har den konstiga och i marknadssammanhang helt omöjliga ideologin att alla är vår målgrupp. Då kan man aldrig arbeta utifrån en strikt segmentering. Man får vara medveten om att man alltid blir luddig i kanten och man aldrig kan mäta sina resultat.”* Det har inte funnits några större konflikter mellan olika målgrupper. Den enda grupp som är speciellt prioriterad båda i de politiska målen och i bibliotekets egna riktlinjer är barn och ungdomar.

Stadsbibliotekarien fortsätter: *”Alla är vår målgrupp. Detta kan var ett dilemma men å andra sidan är det ingen annan som har det. Den dan som man inte har alla som en målgrupp då är folkbibliotekstanken överspelad. Då får man kalla det något annat. Däremot anser jag att folkbildningsidealet är överspelat. Min tanke är att man kan ha kvar folkbibliotekstanken idag endast om den vilar på en humanistisk grund. Humanismen har som gyllene regler att man alltid söker efter sanningen, man respekterar sina meningsmotståndare och man låter olika åsikter komma till tals. Att söka efter sanning är att bejaka vetenskap. Detta är vår idébas. Det finns för mycket pekpinnar, man kan ha kvalitet och hävda kvalitet ändå, utan att tala om för andra att de gör fel.”*

Stadsbibliotekariens uttalande fångar mycket av den ideologi som tycks vara förhärskande. Det är en ganska klassisk syn på biblioteket som inte stryker de marknadsanpassade krafterna medhårs. Samtidigt medger hon gärna att det funnits ett allt för dåligt kostnadsmedvetande hos biblioteken.

Den personalansvariga formulerar det så här: *”Bibliotekets själ är att förmedla kunskap ur ett väldigt brett perspektiv. Både svar på en enskild fråga eller livskunskap, genom att man hittar böcker som ger kvalitetshöjande värden rent personligt. Det ska både vara ett kunskapshus och ett kulturhus, för upplevelser inte bara i form av ord. Vi kan också förmedla från andra kulturområden också. Vi ska hjälpa folk att upptäcka allt genom att servera detta.”*

Många av de intervjuade betonar att biblioteket står för något icke-kommersiellt och något åsiktsmässigt neutralt. Gratis-principen är värd att slåss för. Utan den urholkas själva kärnan. Till denna innersta kärna hör också de demokratiska aspekterna. Att gå på biblioteket är en demokratisk rättighet. Här ska man kunna få ett språk och på så sätt utveckla sin roll i samhället. *”Det är människors rättighet att få och vår skyldighet att ge professionell service.”*

Konsulten pekar på en av de mest centrala uppgifterna: *”Informationen är ingenting värd förrän vi omvandlat den till kunskap och vad finns häremellan? Jo, individen är inbegripen och det krävs ett visst mått av tolkning. Då behövs en pedagog och en strateg. Då har vi ett koncept som ingen annan har. Kan vi börja ladda folkbiblioteket med nya lösningar då har vi ett bra utgångsläge med duktiga, engagerade medarbetare.”*

Andra värden som poängteras är biblioteket som mötesplats. Någon nämner biblioteket som ett samhällets vardagsrum men medger också att det kan vara en schablon. Huset kan tillfredställa behov som närhet, mänsklig kontakt, lugn. Förändringstakten i samhället är hög, det finns mycket stress i samhället och biblioteket kan vara ett andrum. Det är viktigt att få det mentala rummet att överensstämja med det fysiska rummet. Det finns också ett socialt engagemang som snart inte finns någon annanstans i det krassa marknadssamhället.

”Huset, det finns sociala värderingar, vi gör inte skillnad på olika människor. Det ska finnas utrymme för samhällsdebatt, information, vi ska ha det tysta hörnet.”

Några ord från arkitekten illustrerar också hur man ser på bibliotekets själ: *”Just böckerna signalerar det lite tysta, det lugna. Det ska inte vara som ett köpcentrum, inget fläng. Vackra material och omsorg. Här vill man stanna till.*

Vi bestämde tidigt att lanterninen skulle ha ett tätt tak, slätt och vitt. Ett helt glastak hade gett fel signaler, köpcentrum och så.”

4.2.6 Framtidens bibliotek

”Framtidens bibliotek är att ge rum åt allt det nya som sker i samhället. Samtalen och möjligheterna att söka information och upplevelser. Framtidens bibliotek är kanske inte märkvärdigare än så, att vara lyhörd för vad som händer och i rimlig grad ta det till sig. Hitta sin väg framåt, en balans.”

Orden kommer från chefen på barnavdelningen och placerar på ett bra sätt in biblioteket i samhället och dess utveckling.

Man kan knappast fundera över framtidens bibliotek utan att reflektera över bokens existens. Det är heller inte någon av de intervjuade som tror att boken helt spelat ut sin roll. Trots allt är det en behändig liten sak. Kanske lämpar den sig speciellt för olika typer av upplevelselitteratur. Däremot räknar flera med att det i framtiden blir färre böcker. Just inom den textbaserade facklitteraturen man räknar man med att andra distributionsformer kommer att ta över. Detta är också ett av skälen till att man inte ansåg att man behövde våldsamt mycket större ytor. *”Det blir otidsenligt att bygga stora slott.”*

Chefen på barnavdelningen får avsluta: *”Jag tror att vi fortsatt kommer att syssla med både kunskap och kulturupplevelser. Via nöje tar man sig ofta över till kunskap också. Vi ska vara de goda möjligheterna för människor att ta sig vidare på sina egna vägar”*

4.2.7 Relationen mellan arbetsmetoder och rumsgestaltning

Man började med att utveckla den nya organisationen. Utifrån denna tog man sedan fram en funktionsplan som förklarade för arkitekten hur man ville jobba, vilka behov som fanns och vad låntagarna ville ha. Man behövde ett bibliotek som motsvarade de här förutsättningarna.

Man har tänkt mycket på placeringen av de olika avdelningarna, t.ex. närheten mellan skön och konst & musik. Placeringen av dagstidningarna på kaféet är en annan nyhet. Barn och ungdomar är den viktigaste målgruppen, därför får barnavdelningen en rejält mycket större yta. Det är viktigt att möblering, skyltning o.s.v. talar samma språk. Det kanske är svårare på stora bibliotek än små. Man kan lätt sända ut olika signaler, som blir motsägelsefulla.

”Den helhetssyn vi eftersträvar understryks av hur de olika teamen är placerade i förhållande till varandra. Det ska inte finnas några vallgravar eller murar emellan.

Den nya organisationen avspeglar sig i rummet genom att vi kommit närmre varandra allihop. De fysiska förändringarna stöder absolut de mentala förändringarna. Ibland är det rentav så att de initierar saker som du inte kunde ana i förväg. Nya samarbetsformer dyker upp.”

Även på arbetsrummen blir det mycket tydligt att rumsgestaltningen och sättet att arbeta påverkar varandra. Möbleringen kan också markera att man sitter i ett team, med skrivborden hopsatta för att underlätta informella möten. Samtidigt kräver den öppna planlösningen utan väggar ett nytt beteende, det ska till en viss självdisciplin. Man måste visa hänsyn.

Några ord från chefen på barnavdelningen åskådliggör hur sambandet mellan arbetsmetoder och inredning kan visa sig både i planeringen och i den dagliga verksamheten.

”När jag började på barnavdelningen i Lund fick vi möblera om. Allra först diskuterade vi vilken verksamhet vi ville ha, vad det var vi ville göra. Utifrån detta utformade vi barnavdelningen. Det är perfekt att få börja på ett ställe och diskutera både målsättning och möblering.

IT-utrustningen är placerad lite avskilt men ändå inte alltför långt från vår informationsdisk så vi både kan se lite och hjälpa till lite.

Vårt nya sagorum med nya lösningar med ljus och ljud gör att vi kan utveckla den verksamheten.”

4.2.8 Inspirationskällor och förebilder för rumsgestaltningen

”Genom åren har jag besökt otaliga bibliotek och sett med de ögon som jag har glädje av idag. En sak har jag tänkt, det måste bli annorlunda än Malmö. Naturligtvis kommer det att bli jämförelser och då tycker jag det är bra att de är olika.” Orden kommer från den ansvariga för den publika inredningen.

Även på barnavdelningen har man fått inspiration vid olika studiebesök: *”Under årens lopp har vi kikat på många olika bibliotek. Små idéer här och där. Naturligtvis har Malmö inspirerat mig med hyllan som öppnar sig. En ingång som inte ser ut som en ingång. Sen länge har jag haft det här klädsåpet som man går igenom, det är nog min egen idé.”*

Innan man började med ombyggnaden besökte man ett antal västsvenska bibliotek tillsammans med arkitekten, inte minst för att få lite gemensamma referensramar inför det kommande arbetet. Den i personalen som ansvarade för utformningen av arbetsrummen besökte en rad kontor, Telia, Alfa Laval m.fl., som alla var väldigt flexibelt uppbyggda. Hon fann då att det visade sig att människor inte bytte arbetsplats utan tvärtom förblev ganska stationära.

4.2.9 Största förändringarna

”En helt annan miljö. Ett helt annat arbetsätt. Publiken kommer att erbjudas helt nya möjligheter. Samtalet med den unga publiken kommer också att förändras. Det ena ger det andra. Allt hänger ihop.”

De konkreta förändringarna i rummet är lätta att se. Hyllornas placering från norr till söder kommer att släppa in ljuset på ett helt annat sätt. Kaféet blir något helt nytt, vackert och med ett annat utbud. Besökarna önskade sig mer personal och det blir också fler ställen att få hjälp på än tidigare. Öppettiderna kommer att öka med 20 %. Mentala förändringar som t.ex. en annan attityd till låntagarna är däremot svårare att förutse. En del hoppas mycket på ett bättre samarbete mellan assistenter och bibliotekarier.

”Det blir till sitt utseende ett mycket modernt bibliotek men vi spränger inga gränser. Arbetslag är modernt och vi har öppnat oss. Det blir en välfungerande verksamhet.”

4.3 Sammanfattning av intervjuundersökningen

Jag startar med det som tilldrar sig mitt huvudintresse, nämligen rummets gestaltning. Det som kommer fram i flera av intervjuerna är att man återgår till det ursprungliga biblioteket, så som det såg ut när det invigdes 1970. Man vill ta tillvara byggnadens speciella kvaliteter med de stora fönstren och den stramhet och sparsmakade stil som fanns från början. Men man gör det på sitt eget sätt som är mera anpassat till vår tid och på de speciella krav som ställs på ett modernt bibliotek. I dagens samhälle gäller det att hitta en balans mellan det nyttobetonade biblioteket som är till för avancerad informationssökning och biblioteket som fungerar som ett andrum med plats för kontemplation.

Man utnyttjar läget i parken, släpper in ljuset mer och förstärker känslan av att vara ute fast man är inne. Dessutom betonas rummet som en helhet. Tidigare försökte man skapa rum i rummet. Nu får rummet vara så stort som det är. Det finns två alldeles nya inslag i rumbildningen. Dels har man satt en lanternin över atriumgården. Detta ger en innergård med möjlighet att sitta och läsa. Här betonas också utomhusatmosfären. Dels har man skapat ett kafé i närheten av innergården, med uteservering på en terrass. Såväl miljön som utbudet skiljer sig markant från det gamla kaféet.

Förändringarna av byggnaden åtföljs av en rad åtgärder som man hoppas ska bidra till att man ska kunna ge en bättre service. Framför allt behövs en radikal kundorientering. Det är kunden som ska stå i centrum. Även bemanningen ska vara kundstyrd på ett helt annat sätt än tidigare. Tekniken är en annan möjliggörare. Det blir självbetjäning både vid in- och utlån. Dessutom behöver de tekniska hjälpmedlen vid informationssökning utvecklas och bli bättre. Man byter också datasystem inför invigningen.

Man lägger om sättet att arbeta ganska radikalt. Ledstjärnan har varit att frigöra tid från det inre till det yttre arbetet. På så sätt ska man kunna bemanna fler informationspunkter med befintlig personal. Numera kommer man att arbeta i team som består av både bibliotekarier och assistenter. Samtidigt betonar många att helheten är viktig, det får inte bli bibliotek i biblioteket. Idéerna om ett förändrat arbetssätt gestaltas således i byggnaden och dess inredning.

Från flera håll understryks hur viktigt det är att de konkreta förändringarna åtföljs av en ny organisationsfilosofi. Det är återigen en helhetssyn på verksamheten som eftersträvas. Därför har man förutom teamen och servicepunkterna bildat en handfull tvärfunktioner. Dessa har till uppgift att bevaka hur man hanterar kunder, hur bokens väg ser ut, hur personalpolitiken sköts m.m.. Det är viktigt att verksamheten vilar på en grund av gemensamma värderingar.

För övrigt betonar man de biblioteksnära kärnverksamheterna: Ge kvalificerad information, tillfredställa kundens behov av att låna, lära, lyssna. Detta hänger samman med synen på användarna. Biblioteket är gratis och till för alla. Därför är det också önskvärt att få nya grupper till biblioteket. Flera av de intervjuade understryker att barn och ungdomar är en speciellt prioriterad målgrupp. Detta är formulerat i de politiska direktiven och kommer också till uttryck i den rumsliga utformningen av barnavdelningen.

En annan aspekt som jag intresserar mig för är hur de intervjuade ser på bibliotekets symbolvärde. Återigen betonas att folkbiblioteket har alla som målgrupp och att det är en icke-kommersiell verksamhet. Folkbiblioteket

är en demokratisk institution. Det demokratiska synsättet måste avspeglade sig i alla dess dimensioner, också i byggnaden som offentligt rum och mötesplats. En mötesplats både mellan människor och mellan människor och kunskap och upplevelser. Biblioteket ska alltså förmedla både kunskap och upplevelser. Just nu har visserligen pendeln svängt över åt informationshållet men flera av de intervjuade menar att det kan ändra sig igen. Styrkan är just balansen mellan mångfald och djup. Dessutom måste det fysiska rummet överensstämma med det mentala rummet.

Stadsbibliotekarien anser att folkbildningstanken är överspelad. Den är belastad med allför mycket förmynderi för att ha någon bäring i dagens mera öppna samhälle. Därför bör folkbiblioteket vila på en humanistisk grund där man söker efter sanningen, respekterar sina meningsmotståndare och låter olika åsikter komma till tals. Att söka efter sanning är också att bejaka vetenskapen. Framtiden ligger i att vara lyhörd för vad som händer i samhället och ge rum åt allt det nya. I bästa fall kan biblioteket ge människor möjligheter att själva ta sig vidare. Det finns inte längre några färdiga lösningar som man kan försöka pådyvla folk.

Det praktiska och det estetiska bör helst gå hand i hand men i ett bibliotek av den här storleken går det nog inte att undvika vissa kompromisser på det området. Ibland har man fått ge avkall på det estetiska, ibland på det funktionella. Ett konkret exempel är barnavdelningen där man vill ha lite mysiga vrår och hörnor med sittplatser och där arkitekten istället placerade fyra soffor på rad längs fönstren. Detta var säkert en eftergift åt det dekorativa men det sänder ju ut andra signaler än vad personalen önskade.

En viktig aspekt att undersöka för mig är relationen mellan sättet att arbeta och sättet att gestalta rummet. Det finns en rad åtgärder som understöder tanken om att detta hänger ihop och att man kan påverka det ena genom det andra. Man har t.ex. placerat olika team nära varandra i biblioteksrummet som innehållsmässigt hänger ihop. Utformningen av arbetsrummen som i princip ett enda öppet rum påverkar också kontakten mellan teamen. Ibland kan rentav nya arbetsformer uppstå p.g.a. de rumsliga förändringarna. De fysiska förändringarna stöder alltså det mentala förändringarna.

Det ställs helt andra krav på flexibilitet i dagens och morgondagens bibliotek än vad som gjordes när Lunds stadsbibliotek var nytt. Därför finns det praktiska problem när man ska anpassa tekniken efter nuvarande förhållanden. Låntagarna ska kunna koppla upp sig överallt i lokalerna och det går t.ex. inte att lägga in ett installationsgolv så här i efterhand. Därför får det helt enkelt bli så att kabeldragningarna blir synliga. Man varken kan eller vill dölja de nya tekniska lösningarna.

Jag har också försökt få en bild av vilka som kommer att bli de största skillnaderna mellan det gamla och det nya biblioteket. De konkreta förändringarna, som t.ex. fler informationspunkter och en ökning av öppettiderna, är naturligtvis lättare att upptäcka än eventuella attitydförändringar. Det nya sättet att arbeta är vad många tror blir den största förändringen.

Om jag slutligen kort skulle försöka karaktärisera resultatet av intervjuerna så finns det en helhetssyn som genomsyrar det mesta. Det tycks finnas en medvetenhet om att allt måste hänga samman, både mentalt och fysiskt. Jag är också övertygad om att detta är en viktig attityd om man ska lyckas i ett så stort förändringsarbete. Många ansatser på rummet skulle kunna stupa på att det saknades en heltäckande syn på verksamheten.

5. ANALYS, DISKUSSION OCH SLUTSATSER

5.1 Analys av ombyggnaden och omorganisationen vid Lunds stadsbibliotek

Ett grunddrag som genomsyrar det nya biblioteket på alla plan är en helhetssyn. Detta går igen både i organisationen och i gestaltningen av rummet.

När det gäller organisationen visar det sig dels i att man förutom indelningen i team försöker bygga in en samlande faktor genom att alla i personalen dessutom ska ha "ett ben i ett annat team", dels att man har skapat en antal grupper som ska bevaka vissa övergripande funktioner i verksamheten. Exempel på detta är att studera hur referensarbetet utvecklas i de olika teamen. Dessutom är man mån om att det måste finnas en gemensam värderingsgrund som delas av alla. Det rör sig om några få enkla spelregler, t.ex hur man ska behandla låntagarna.

Även i rumsgestaltningen är det väldigt tydligt att en helhetssyn är det förhärskande. Det publika rummet har öppnats upp, mellanväggar har tagits bort och den stora hallen får helt enkelt vara så stor som den är. Borta är de rum i rummet där man tidigare riskerade att gå vilse. Naturligtvis har Lunds stadsbibliotek en fördel av att kunna hålla de publika ytorna på ett plan. Detta skapar en öppenhet och tillgänglighet som i sin tur ger signaler om att det är ett demokratiskt bibliotek.

Också arbetsrummen vittnar om en helhetssyn. Det är en mycket öppen planlösning vilket gör att teamen kommer väldigt nära varandra fysiskt. I detta ligger också en förhoppning att den fysiska närheten ska underlätta samarbetet. Vid ett par av intervjuerna kommer det också fram den nya placeringen på arbetsrummen har initierat vissa nya samarbetsformer. Dessutom ger flera av de intervjuade uttryck för hur viktigt det är att det inte blir för stora gränser mellan teamen. För att en verksamhet ska fungera bra krävs en ständigt pågående dialog.

Helhetstanken finns alltså både i det fysiska och i det mentala. Dessa båda aspekter måste också hänga ihop. Därför hade det inte varit möjligt att genomföra den ena delen av projektet utan att samtidigt genomföra den andra. Det nya arbetssättet hade inte fungerat i de gamla lokalerna eller vice versa. En av förutsättningarna till att detta projekt skulle lyckas var just att man tog ett helhetsgrepp på verksamheten.

Till grund för ett så här stort förändringsarbete måste naturligtvis ligga en ideologi. Ett folkbibliotek är en del i en demokratisk process och har därmed en skyldighet att leva upp till den målsättning som de ansvariga politikerna i kommunen har formulerat. Dessa politiker har dessutom ett regelverk på den nationella nivån att efterleva, d.v.s. bibliotekslagen.

Lunds stadsbibliotek har sedan utifrån de politiska målen också utformat sina egna riktlinjer. Dessa olika dokument utgör bibliotekets uttalade ideologi.

I målen för hela kultur- och fritidsverksamheten framkommer det att barn och ungdom är den grupp som man speciellt vill värna om. Denna ambition syns också i den nya utformningen av biblioteket där man dels utökar ytan på Barn & Unga, dels förbättrar möjligheterna att höja kvaliteten på verksamheten. Man får det sagorum man vill ha efter samarbete med en scenograf. Man får också ett klassrum med en mycket flexibel möblering som gör att man kan ha aktiviteter av väldigt skiftande karaktär där.

De övergripande målen slår också fast att biblioteket ska erbjuda både kunskap och upplevelse. Detta överensstämmer med vad flera av de intervjuade säger. Ett folkbibliotek måste erbjuda hela skalan från det mer upplevelseorienterade till renodlat informationssökande. Dessutom påpekar en av de intervjuade att man via förströelse ofta halkar in på det mer seriösa. Detta gäller inte minst för barn och ungdomar.

Jag anser att den rumsliga gestaltningen stöder detta uttalade krav på att biblioteket ska kunna erbjuda kulturella upplevelser såväl som kunskapsförmedling. Det är ett lugnt rum som är harmoniskt i form och färg. Eftersom det är en diskret och stilren miljö är det inte så mycket som stör intrycken. Det är innehållet som får tala. Med innehåll menar jag i det här fallet medierna och människorna, det basala, det biblioteksnära. Uppdelningen i flera servicepunkter torde också befrämja förmedlingen av information. Servicen bör kunna bli bättre eftersom det blir mer personal i yttre tjänst. Varje avdelning har hand om sitt referensmaterial och bör därför kunna fördjupa sig mer.

Både i de politiska målen och från bibliotekets sida understryks att det ska vara en verksamhet med kvalitet. En av de intervjuade beskriver det som *”ett starkt och tydligt bibliotek som är mycket öppet och utåtriktat men ändå inte tappar sin kvalitet.”* Kvalitet är i sig ett svårdefinierat och omdiskuterat begrepp. Jag tror att biblioteket här har hittat en variant som överensstämmer väldigt väl med staden Lund och dess traditioner. Det blir inget *”tjosanhejsanbibliotek”* utan snarare ett ganska traditionellt bibliotek som naturligtvis tar hjälp av den nya tekniken. Samtidigt är man noga med att poängtera att tekniken är att se som moderna hjälpmedel, den är inget självändamål. Tekniken är inte heller bibliotekets själ.

I målen betonas också att biblioteket ska bedriva en samhällspeglande verksamhet och fungera som ett samhälleligt informationscentrum. Denna formulering beskriver bibliotekets uppgift att vidmakthålla ett levande samtal i samhället. Därför är det så viktigt att biblioteket förhåller sig åsiktsmässigt neutral, vilka flera av de intervjuade framhåller som ett ideal. Jag tror också att huset kan erbjuda goda möjligheter som mötesplats med sin öppna karaktär. Biblioteket är ju i sig något av en frizon i samhället. Det är kravlöst att gå dit och man väljer själv om man vill vara anonym eller om man vill ha kontakt med andra.

Det nya läckra kaféet och inomhusgården kommer säkerligen att öka bibliotekets sociala attraktionskraft. Atriumgården och ytan där omkring skulle också kunna ge utrymme för att hitta på nya, lite oväntade aktiviteter som kanske vänder sig till de som är mindre biblioteksvana och som inte är så målinriktade. Det har funnits vissa planer för denna *”Oas”*, som ett lusthus, som dock för närvarande skrinlagts. Men visst finns det möjlighet att göra något spännande här.

Slutligen betonas i riktlinjerna att biblioteket ska vara öppet både i konkret och i bildlig bemärkelse. Detta är också något som många av de intervjuade poängterar. Stadsbibliotekarien är medveten om att det är en *”i marknadssammanhang helt omöjlig ideologi att ha alla som målgrupp.”* Samtidigt är det så man tolkar folkbibliotekstanken och själva uppdraget. Även biblioteksrummets utformning signalerar en öppenhet och tydlighet. Att all publik verksamhet är förlagd på ett plan bidrar också till detta intryck. Biblioteket blir dessutom mer öppet genom att öppettiderna ökar med 20%.

5.2 Diskussion

I detta avsnitt ska jag försöka jämföra teori och praktik genom att relatera den teoribildning jag tidigare redogjort för till det resultat som intervjuundersökningen och mina egna observationer på Lunds stadsbibliotek givit. Eftersom det inte finns någon samlad forskning på området har jag låtit teorin vila på fyra beståndsdelar, bibliotekets ideologiska identitet, hur människan uppfattar rummet, bibliotekets rumsliga utveckling och förändring under 1900-talet samt bibliotekets roll i samhällets uppdelning i privat och offentligt. Sammantaget hoppas jag att detta ska ge en bild av var biblioteket, inte minst det i Lund, befinner sig idag.

I analysavsnittet pekade jag på sambandet mellan de politiska målen och utformningen både av verksamheten och rummet. De politiska målen utgör tillsammans med bibliotekets egna riktlinjer den uttalade ideologin. Men ideologi är också något mera sublimt som kan återfinnas på en rad nivåer i biblioteket, i allt från inköspolicy till höjden på hyllorna. Därför måste de uttalade intentionerna även botten i ett mer komplext idébygge. Annars kan det bli ganska tomma ord.

Stadsbibliotekarien anser att folkbibliotekstanken idag endast kan försvaras om den vilar på en humanistisk grund. I detta humanistiska begrepp ingår att söka efter sanningen och att bejaka vetenskapen. Man låter olika åsikter komma till tals och respekterar sina meningsmotståndare. Däremot avvisar hon folkbildningstanken som hon tycker innehåller alldeles för många pekpinnar. Hon menar att biblioteket måste visa människan större respekt än så. Med avstamp i humanismen känns det naturligt att gå vidare till en annan ideologisk aspekt. Den handlar om bibliotekets roll i vår demokrati som en förmedlare av sammanhang och mening. Det är därför det är så viktigt att biblioteket förblir opartiskt och åsiktsneutralt i det offentliga samtal som man bör vara en del av. Mot detta kan man sätta den relativisering av alla sanningar som är så tydligt i vår tid. Finns det överhuvudtaget några objektiva sanningar som vi kan stå för idag? Kanske handlar det snarare om en del grundläggande värderingar som att alla människor ska ha rätt att bli respekterade när de kommer in på biblioteket.

Detta för oss in på klassaspekten. Ideologi handlar i grunden om makt och maktstrukturer. Frågan är då vem som har makten på biblioteket? Vilka grupper känner sig hemma på biblioteket? Vems kultur är det vi förmedlar? Det

ligger nära till hands att uppfatta det som att det är medelklassvärderingar som styr bibliotekets diskurs. Mot detta står naturligtvis alla formuleringar och ambitioner om mångfald. Orden behöver dock kombineras med konkreta handlingar om man på allvar vill skapa ett annat maktförhållande. Det handlar mycket om att åstadkomma attitydförändringar, något av det svåraste som finns.

Vad är det då i en biblioteksbyggnad som signalerar makt? Om vi börjar med utsidan finns det i vissa skeenden tendenser till att bygga bibliotek som monument, som i sig själv blir närmast en politisk gest. Varje tid och varje samhälle har sina prestigebyggnader. Att bygga ett ståtligt bibliotekstempel kan vara ett sätt för politikerna att visa: Vi satsar minsann på kulturen!

Fasadens utformning och material ger också upphov till olika känslor hos betraktaren och den presumtive besökaren. En storslagen byggnad som man närmar sig ur ett centralperspektiv gör att människan känner sig rätt liten på jorden. Glas är ett populärt material i den moderna monumentalarkitekturen. Det kan ge intryck av att utplåna gränsen mot omvärlden, biblioteket blir som ett stort skyltfönster. Men det kan också dölja sitt innehåll genom att den omgivande miljön avspeglar sig i glaset. Då blir det en byggnad som man nästan ser rakt igenom.

Entrén är också viktig för vilken bild av biblioteket som förmedlas. I all arkitektur finns en spänning mellan ute och inne. Därför fungerar alla öppningar in till byggnader som en gräns mellan två världar. Ju mer samstämmiga dessa båda aspekter är desto mer harmonisk känner sig människan. På sextio- och sjuttiotalen byggdes det många bibliotek som var närbesläktade med en varuhusarkitektur. Här sögs man in i biblioteket och det var lika okomplicerat att låna böcker som gå in i en affär och handla mat.

Detta tillstånd kan man ställa mot de känslor som förmedlas när man måste gå uppför en trappa för att nå biblioteket. Det ligger mycket symbolik i detta. Man rör sig i regel uppåt för att få tillträde till kunskapen. Ett nutida undantag är det nya nationalbiblioteket i Paris där man åker nerför en rulltrappa för att nå den publika delen. Att gå uppför en trappa kan naturligtvis skapa ett avstånd mellan biblioteket och individen. Samma känsla av respekt inför någon slags diffus auktoritet kan man få om man måste öppna en stor och tung port för att nå insidan. Samtidigt tror jag att människan kan behöva en markerad övergång från ute till inne för att inträda i ett annat mentalt tillstånd. Vill man att biblioteket ska vara ett andrum i en för övrigt ibland förvirrande värld så ska man kanske märka skillnaden.

Om man funderar över vilket intryck Lunds stadsbibliotek ger från utsidan, jämfört med hur det var innan ombyggnaden, tycker jag att det öppnat upp sig även utifrån. Det ser mer inbjudande ut nu än vad det gjorde tidigare p.g.a. att man kan se in genom fönstren som nu är svagt tonade utifrån. Tidigare var de foliebelagda, vilket hade till följd att den omgivande bebyggelsen speglade sig i fasaden. Däremot avslöjade biblioteket då inte något av sitt innehåll från utsidan. Nu ser man bl.a. människor som sitter och läser innanför fönstren och det inbjuder till att själv gå in. Det har ju också blivit ett ”hål i muren” som leder till kaféet. Jag tycker att hela byggnaden blivit tydligare även om jag tror att man skulle kunna förstärka det ytterligare genom att förändra den omgivande parken något.

Väl inne i ett bibliotek finns det en rad faktorer i rummet som påverkar människan på olika sätt. När man kommer in på ett bibliotek för allra första gången försöker man naturligtvis få en överblick av hur ytorna är disponerade för att man ska kunna orientera sig i rummet. På Lunds stadsbibliotek möts man först av den stora expeditionen. Där kan man välja om man vill ta av åt vänster där vuxenavdelningarna finns eller om man vill vika höger mot innergården, tidskrifterna, kaféet och barnavdelningen. Även om det är ett bibliotek på ett plan finns det ingen möjlighet att ha överblick över allting samtidigt. Skyltsystemet är ett viktigt redskap när man ska orientera sig på ett bibliotek. På Lunds stadsbibliotek är man också i detta avseende mycket tydliga med informativa och snygga skyltar på hyllgavlarna.

Arkitekturen fungerar på ett närmast koreografiskt sätt genom att den styr människans sätt att röra sig på. Det kroppsliga förhållandet vi får till arkitekturen genom rörelsen påverkar vår upplevelse av rummet. Valet av väggmaterial styr rörelsens hastighet. Blanka, släta väggar verkar påskyndande på rörelsen. När man inreder ett bibliotek försöker man också på olika sätt styra människors beteende och påverka flödet. Det finns flera exempel på detta på stadsbiblioteket i Lund. Man har placerat tidskrifterna strax utanför atriumgården, där ett antal bänkar ska inbjuda besökaren att slå sig ner där med en tidskrift. Likadant finns dagstidningarna i kaféet och då hoppas man naturligtvis att tidningsläsarna ska sitta där.

Just tidskriftsdelen känns kanske mindre lyckad. Det är trångt och det finns inget direkt dagsljus. Människor verkar åtminstone ännu inte sitta på innergården i någon större utsträckning. Dels beror det säkert på att det är ett genomgångsstråk på väg till kaféet och barnavdelningen, dels kan man nog känna sig lite ”utslängd” och

iakttagen här. Det är svårt att hitta sitt revir på stora öppna ytor. Så det är nog inte omöjligt att vissa tidskriftsläsare känner att den gamla placeringen var bättre. Rymd och ljus är vad som saknas här.

Material och detaljer i en byggnad påverkar också människans upplevelse av rummet. Vissa material har vi lättare att relatera till genom att de känns äkta och naturliga. Detaljer som vittnar om omsorg upplevs som något positivt. På Lunds stadsbibliotek finns en konsekvens i inredningen som just tyder på en sådan omsorg om detaljerna. Det känns väldigt genomtänkt. Det är en ren och avskalad miljö där färginslagen består av ett par grågröna kulörer på textilierna. Även om det är många besökare är det ändå en lugn stämning. Detta beror säkert också på den relativa tystnaden. Trots att det i grunden är ett betonghus finns det många inslag av trä här som dämpar ljuden. Alla bokhyllor har t.ex. trägavlar. Dessutom påverkar det faktum att det är ganska tätt med bokhyllor och att de är ganska välfyllda med böcker också akustiken på ett positivt sätt. Som det är nu tycks det råda en lyckad syntes mellan lugn och aktivitet.

Ljuset har en speciell betydelse just i biblioteksrummet både av praktiska skäl, man ska helst se att läsa här, och av symboliska skäl, det är en upplysande verksamhet. Samtidigt är ljuset en av de mest svårstyrda rumsliga egenskaperna. Dagsljuset är en nyckfull faktor. Ljuset styr och vår upplevelse av rummet som öppet eller slutet. Ett starkt ljus öppnar upp medan en dämpad belysning ger ett slutet rum. Ljusbehandlingen är alltså en av de viktigaste faktorerna i modernt biblioteksbygge. Andra närbesläktade egenskaper som satt spår i biblioteksarkitekturen handlar om rymd och volym. Det ska helst vara högt i tak både på ett fysiskt och på ett mentalt plan.

Lunds stadsbibliotek har i sin nya skepnad blivit både öppnare och ljusare. Man har tagit bort mellanväggar och man ställt bokhyllorna vinkelrätt mot långsidorna vilket släpper in ljuset i rummet på ett helt annat sätt än tidigare. Däremot är det relativt tätt möblerat med hyllor vilket ger att ganska kompakt intryck. Tidigare fanns i bokhallen en gigantisk informationsdisk. Nu har man flera servicepunkter vilket också ger ett öppnare intryck. En enda stor disk ger ofta intrycket av ett respektingivande fort. Med flera utspridda servicepunkter blir det inte samma känsla av maktmanifestation. Det stora fortet nu är i så fall expeditionen som känns väldigt stor.

Ett av arkitekturens mest verkningfulla medel är att sätta olika kontraster mot varandra och därmed skapa en spänning i rummet. Detta har man också jobbat mycket med i bibliotekssammanhang. Olika ytor och formelement ställs emot varandra, öppet och slutet, symmetriskt och asymmetriskt, högt och lågt. Dessa kontraster har också ett symbolvärde i en verksamhet som rymmer en sådan variation av aktiviteter och målgrupper under ett och samma tak. På stadsbiblioteket i Lund finns flera exempel på denna kontrastverkan. Det finns en spänning mellan ute och inne som har förstärkts genom ombyggnaden. Dessutom finns det en påtaglig skillnad mellan framsidan mot gatan och baksidan mot parken. Det finns också en tydlig kontrast mellan konst- och musikavdelningen, som är ett eget rum, och den stora bokhallen. Konstavdelningen känns som ett mera slutet rum beroende dels på att ljus och även ljud är mera dämpat, dels på att det just är ett avskilt rum. Dessutom känns det ganska kompakt inrett vilket delvis kan bero på att man sköter cirkulationen av sina AV-medier här.

Till arkitekturens största dilemman hör förhållandet mellan form och funktion. Detta är naturligtvis mycket påtagligt i biblioteksrummet med tanke på all den hantering som ständigt pågår här och den genomströmning av människor som finns här. Det är viktigt att uttryck och innehåll stämmer överens. Det måste finnas en balans mellan det estetiska och det praktiska. De som har haft ansvaret för inredningen på stadsbiblioteket verkar ha hållit en järnhand över utförandet. Det har funnits en idé bakom som man inte gett avkall på. Samtidigt har man varit noga med både med förberedelserna och förankringen. Naturligtvis finns det exempel på kompromisser från båda hållen men de tycks inte vara så många.

Om man sedan åter rör sig mer mot bibliotekets symbolvärde kan man konstatera att biblioteket har en unik ställning som ett offentligt rum där det hela tiden bör finnas ett levande samtal. Det finns en inneboende motsättning mellan privat och offentligt när det gäller ett biblioteks roll och identitet. Biblioteket är i sin organisation strängt kodat och systematiserat samtidigt som det åtminstone i vissa epoker varit vanligt att sända ut ganska informella signaler när det gäller själva rumsgestaltningen. Dessutom är människor som besöker biblioteket oftast där på en frivillig och mer eller mindre privat basis. Varje individ som använder sig av ett bibliotek måste på något sätt tillägna sig byggnaden vilket också har att göra med att bibliotek i bästa fall är ett ställe som man vill återvända till. Vi tycks leva i en tid där gränsen mellan privat och offentligt hela tiden förskjuts i ett allt snabbare tempo. Detta påverkar naturligtvis besökarnas beteenden såväl som bibliotekets positioner.

Lunds stadsbibliotek borde ha goda förutsättningar för att kunna hålla det demokratiska samtalet vid liv i sin nya utformning. Dels finns det en öppenhet på flera plan, dels finns det en helhetssyn på verksamheten som stöder detta. Jag är övertygad om att det nya kaféet kommer att befrämja bibliotekets funktion som mötesplats. Det är oerhört viktigt att ha en ansats på rummet ur flera olika dimensioner. Däremot är det svårt att i nuläget säga något om hur arbetet kommer att fortlöpa i det nya huset och med de förändrade arbetsmetoderna. Det är inte heller avsikten med mitt arbete. Att projektet är väl förankrat hos personalen råder det inga tvivel om. Hur kommer man t.ex. att leva upp till alla ideal i framtiden efterhand som man nyanställer? Förhoppningsvis finns det en anda och en mentalitet i teamen som sprider sig till de nya i personalen. Här har kanske också de olika tvärfunktionerna som bl.a håller ett vakande öga över policyfrågor en särskilt viktig uppgift.

5.3 Slutsatser

Så har jag kommit fram till den avdelning där jag ska sammanfatta de svar jag fått på mina frågeställningar. Motsvarade resultaten mina förväntningar? Jag tror att det länge var ganska öppna frågor för mig. Det finns inte så mycket samlad forskning på området så därför var det knappast möjligt att ha en preciserad hypotes att väga mot det jag fick fram.

Den första frågan gäller varför man har valt just denna gestaltning av rummet på Lunds stadsbibliotek. Eftersom det var en ombyggnad fanns det ju ett antal givna ramar att hålla sig inom. Det yttre skalet fanns där redan. När man sedan gav biblioteket dess nuvarande utformning var en av de bärande idéerna att hitta tillbaka till det ursprungliga rummet och ta tillvara dess inneboende kvaliteter. Kanske är det rentav så att man genom att ge det hela en modern gestaltning i själva verket förstärker den känsla av tidlöshet som man kan få inför byggnaden?

Det finns en avgörande skillnad i det nya sättet att utforma rummet mot hur det såg ut i det ursprungliga biblioteket. Detta gäller bokhyllorna som numera är placerade vinkelrätt mot det stora fönsterpartiet vilket gör att ljuset släpps in i lokalen på ett helt annat sätt än tidigare. Med tanke på att de senaste decenniernas biblioteksbyggande på ett delvis nytt sätt tagit tillvara ljusets möjligheter i rummet är det troligt att det ligger till grund för denna förändring som kan tyckas enkel i sig men som gör oerhört mycket för rummet.

Det framkommer också i några av intervjuerna att de i personalen som haft ansvar för utformningen av lokalerna haft viss nytta av att ha gjort studiebesök tidigare på andra bibliotek. Detta har medfört att de har fått ett visst bagage med sig i form av inspiration och idéer samtidigt som de kanske ser sin egen miljö med delvis nya ögon. Olika miljöer påverkar varandra och därför går det att hitta andra förebilder än de rent biblioteksmässiga. Det finns ju en rad exempel på hur man inom biblioteksvärlden låtit sig inspireras av den kommersiella världen, med varierande resultat. Naturligtvis är det så att den som har ett intresse för bibliotek ur en estetisk synvinkel hela tiden har chans att få nya intryck och impulser från flera olika håll. Det viktiga är att inte bli för hemmablind.

Nästa fråga handlar om vilken ideologi man kan avläsa i rummets gestaltning. För det första är det en definitionsfråga: Vad menar man med ideologi? Begreppet ideologi handlar i bibliotekssammanhang bl.a. om hur man ser på verksamheten och dess användare. Vilken verksamhetsidé ligger till grund för arbetet? Dessutom är det alltid en tolkningsfråga när man ska avläsa abstrakta signaler i något så konkret och fysiskt som ett rum. Ett rum kan också definieras på flera olika nivåer, det fysiska rummet och det mentala rummet.

Den slutsats man kan dra av det resultat jag fått fram visar hur viktigt det är att rummet överensstämmer på alla dessa plan. Det fysiska måste vara i balans med det mentala. Jag är övertygad om att många bibliotek sänder ut motsägelsefulla signaler om man inte kopplar ett helhetsgrepp på verksamheten. På Lunds stadsbibliotek har man definitivt haft ambitionen att få hela konceptet att hänga samman. Hur man har lyckats med detta är kanske för tidigt att ha någon uppfattning om. Däremot kan man nog säga att det är en process som ständigt måste pågå om idealen ska kunna upprätthållas.

Svaret på vilken ideologi som går att avläsa på Lunds stadsbibliotek är kopplad både till folkbibliotekstanken och till bibliotekets ställning i själva staden. Från bibliotekets sida är man väl medveten om det politiska uppdraget. De egna riktlinjerna ligger väl i fas med de politiska målen. Överhuvudtaget så andas hela projektet ett gott självförtroende när det gäller att hävda den ganska traditionella bibliotekstanken. Det är inget nyskapande eller kontroversiellt men det är genomtänkt på alla nivåer. Man moderniserar hjälpmedlen men tekniken är inget självändamål. ”Vi behövde en familjebil, ingen sportbil” sa stadsbibliotekarien apropå valet av datasystem.

Biblioteket har en viktig funktion i ett demokratiskt samhälle som ett forum för det levande samtalet och den fria opinionsbildningen. Jag tror att ett bibliotek måste vara demokratiskt både inåt mot den egna organisationen och utåt mot allmänheten annars blir det en tom retorik. Hos Lunds stadsbibliotek borde båda dessa nivåer vara uppfyllda med tanke på hur väl förankrat utvecklingsarbetet verkar vara hos personalen. Själva gestaltningen av rummet med hela den publika verksamheten förlagd på ett plan bidrar också till det demokratiska intrycket. Det finns inga hierarkier och inga prioriteringar mellan olika våningar. Det har blivit ett oerhört öppet och tillgängligt biblioteksrum som säkerligen kommer att fungera som en mötesplats. Här finns utrymme för förmedling av både kunskap och upplevelser, mångfald och djup. Det i dubbel bemärkelse läckra kaféet kommer säkerligen också att bidra till bibliotekets attraktionskraft. Valet av programverksamhet är naturligtvis också väsentligt när det gäller att upprätthålla en aktuell samhällsdebatt. Här borde det finnas goda förutsättningar med tanke på vilka resurser som finns i Lund.

Den nya rumsliga utformningen är nära sammankopplad med ett annorlunda sätt att arbeta. En av de förhärskande idéerna bakom den nya organisationen har varit att frigöra mer tid från den inre till den yttre verksamheten. Med tanke på de krav som ställs på ett modernt bibliotek behövs det en radikal kundorientering. Kundens behov måste stå i centrum. Nu har man skapat team, bestående av både bibliotekarier och kanslist, som ska arbeta vid de olika informationspunkter som finns ute i biblioteket.

Varje team har hand om både utlånings- och referenslitteratur i de ämnen som ingår. Det är alltså mer innehåll än medietyp som avgör placeringen. Tanken med detta är att varje team ska ges chansen till att fördjupa sig inom sina specialområden. Det råder naturligtvis delade meningar bland personalen om detta är en riktig väg att gå. Man var tidigare känd för att ha en mycket hög kvalitet på sin referensavdelning medan däremot den stora informationen inte höll samma klass. Det kommer förhoppningsvis alltid att finnas en debatt om generalist kontra specialist inom biblioteksvärlden. Personligen tycker jag att det var ett riktigt beslut att integrera de flesta medierna. Undantaget från den här regeln är tidskrifterna. Här har man samlat alla facktidsskrifter på ett särskilt ställe. Just den delen av biblioteket känns mindre lyckad, vilket jag också nämner i diskussionen.

Samtidigt som man har delat upp personalen i olika team betonar man också vikten av helheten. Det får inte bli små självtillräckliga enklaver. Denna ambition om att ha en helhetssyn på verksamheten understöds av rummets nya utformning. Borta är de rum i rummet som tidigare fanns och skapade förvirrande återvändsgränder. Dessutom är det meningen att alla ska ha ett "ben" i ett annat team just för att undvika vattentäta skott mellan avdelningarna. På så sätt hoppas man kunna hålla en levande dialog mellan teamen. Man har också bildat ett antal tvärfunktioner som ska hålla uppsikt över vissa policyfrågor. En viktig förutsättning för att bedriva en bra verksamhet är att det finns en gemensam grund av värderingar att stå på.

Det är lätt att konstatera att det finns en tydlig relation mellan sättet att organisera arbetet och sättet att utforma rummet. Därför hade det heller inte varit möjligt att genomföra enbart en ombyggnad utan att göra en omorganisation eller tvärtom. Nu har man ganska förutsättningslös kunnat diskutera både arbetsmetoder och inredning. Allt har utgått från frågan om vad man vill ha ut av sin verksamhet. Vid flera intervjuer framkommer att det ibland uppstår oväntade samarbetsvinster tack vare att avdelningarna kommit så nära varandra på arbetsrummen. Man har också försökt att placera teamen intill varandra i det publika rummet där det kan tänkas finnas en ämnesmässig koppling. På så sätt hoppas man att det ska vara logiskt och tydligt för allmänheten.

Slutligen skulle jag kort vilja sammanfatta mina slutsatser. Lunds stadsbibliotek har visserligen fått sin nya utformning utifrån vissa givna ramar men dessutom har en rad arkitektoniska kvaliteter tagits tillvara på ett nytt sätt. Deras grundläggande ideologi bottnar dels i folkbibliotekstanken, dels i bibliotekets ställning i staden Lund. Det har blivit ett öppet och tillgängligt biblioteksrum som förhoppningsvis ska kunna fungera som mötesplats för lundaborna i många år. Nytt är också att man arbetar i team och att det finns fler informationspunkter än vad det fanns upplysningsdiskar tidigare.

En grundläggande tanke har nämligen varit att frigöra tid från inre till yttre arbete. Det är också tydligt att det finns ett samband mellan sättet att arbeta och sättet att utforma rummet. Samtidigt som man bildat dessa team har man ändå ambitionen att biblioteket ska vara en sammanhållen enhet och om jag slutligen kort ska sammanfatta vad som är styrkan hos Lunds stadsbiblioteks förändringsarbete så handlar det om denna helhetssyn på verksamheten. Därför skulle jag vilja avsluta med ett citat av Beata Holmström som illustrerar just detta: *"Det måste finnas en balans mellan personalstyrkan, mediebeståndet och lokalerna. Dessa tre ting måste kommunicera med varandra."*³⁶

³⁶ Med Greta Garbo på biblioteket, s 162, Lund, 1999

LITTERATURFÖRTECKNING

- Arnheim, Rudolph: *The dynamics of architectural form*, Berkely, 1977.
- Bertrand, Anne-Marie: "Biblioteksbyggnaden ur ett socialt perspektiv", artikel ur *Biblioteksbladet* 1998:2.
- Bertrand, Anne-Marie: *Ouvrages et volumes. Architecture et bibliothèques*, Paris, 1997.
- Colomina, Beatriz: *Privat och offentlig. Modern arkitektur som massmedium*, Lysekil, 1999.
- En dag om året*, Torsby, 1998.
- Fernlund, Siegrunn: "Möte med myndighet", ur *Hej, det är från försäkringskassan*, Stockholm, 1988.
- Foucault, Michel: *Övervakning och straff*, Lund, 1993.
- Habermas, Jürgen: *Borgerlig offentlighet*, Lund, 1998.
- Hansson, Joacim: *Om folkbibliotekens ideologiska identitet. En diskursstudie*, Göteborg, 1998.
- Hodaszy Fröberg: Vilma, *Tystnaden och ljuset. Om folkbibliotekens arkitektur*, Borås, 1998.
- Jadelius: Lars, *Folk, form och funktionalism*, Göteborg, 1987.
- Kjaer, Bruno & Örom, Anders: "Forvandlingsbilder og bibliotekskulturelle identiteter", artikel i *Biblioteksarbejde* 1992:34.
- Med Greta Garbo på biblioteket*, Lund, 1999.
- Nagböl, Sören: *Berövande arkitektur*, Köpenhamn, 1994.
- Nilsson, Sven: "Biblioteket efter boken", artikel ur *Arkitektur* 1997:8.
- Nylander, Ola: *Bostaden som arkitektur*, Göteborg, 1998.
- The post-modern library between functionality and aesthetics*, Graz 1997.
- Rasmussen, Steen Eiler: *Experiencing architecture*, Cambridge, 1964.
- Ribbing, Olle & Schleemann-Jensen, Jens: *Ett nytt folkbibliotek i Stenungsund*, Göteborg, 1971.
- Strömquist, Siv: *Uppsatshandboken*, Uppsala, 1998.
- Tidernas Bibliotek*, Malmö, 1997.
- Trost, Jan: *Kvalitativa intervjuer*, Lund, 1993.
- Åttioalets bibliotek*, Stockholm, 1990.

Intervjuplan

Med denna undersökning vill jag försöka ta reda på vad man kan avläsa om Lunds stadsbiblioteks syn på verksamheten och dess användare genom att studera sättet att gestalta rummet och organisera arbetet. Jag avser att göra åtta intervjuer med personer som innehar nyckelpositioner i Lunds stadsbiblioteks ombyggnad och omorganisation. Förutom biblioteksanställda är det en representant vardera för arkitektfirman och konsultfirman som anlitas för att hjälpa till i processen att skapa en ny organisation.

Eftersom varje person har sin speciella funktion i förändringsarbetet börjar jag med frågor om deras specifika uppgifter i sammanhanget, hela tiden med fokus på mina frågeställningar. Därefter avrundar jag med vissa allmänt hållna frågor om bibliotekets symbolvärde m.m. för att få en uppfattning om de intervjuades grundsyn på biblioteket.

Med hjälp av undersökningen vill jag få svar på följande frågor:

Varför har man valt just denna gestaltning av rummet?

Vilken ideologi kan man avläsa i rummet?

Hur avspeglas den i sättet att organisera arbetet?

Vilken inbördes relation har sättet att organisera arbetet och sättet att utforma rummet?

Frågor till Beata Holmquist, stadsbibliotekarie och initiativtagare till förändringarna

Berätta om vilka tankar som ligger bakom projektet?

Vilka tror du blir de största skillnaderna mellan det gamla och det nya biblioteket?

Vilka förändringar har det varit mest diskussion om?

Hur ser du på mötet med låntagaren?

Har det funnits några konflikter hur olika målgrupper skulle prioriteras?

Hur ser du på bibliotekets identitet?

Frågor till Åsa Haremst, arkitekt vid Whites arkitektbyrå

Vilka tidigare erfarenheter har du och din firma av biblioteksbyggande?

Vad är det speciella med att arbeta med ett bibliotek?

Ser du några speciella konflikter mellan form och funktion?

Hur förhåller du dig till de idéer och intentioner som fanns när huset byggdes?

Hur påverkas dina gestaltningsmöjligheter i ett bibliotek där skalet redan finns?

Kommer exteriören på Lunds stadsbibliotek att förändras?

I vilken utsträckning är det möjligt att bygga in utrymme för flexibilitet i den här typen av hus?

Hur mycket har du behövt sätta dig in i bibliotekspersonalens sätt att arbeta?

Vad har varit vägledande för ditt val av färger och material?

Hur har du arbetat med ljuset?

Vad symboliserar ett bibliotek för dig?

Hur skulle du vilja beskriva bibliotekets själ?

Hur ser du på framtidens bibliotek?

Frågor till Eva Pålsson, fritidspedagog och ansvarig för den publika inredningen

Berätta hur du resonerat kring ditt arbete med den publika inredningen?

Vilka blir de största förändringarna i den nya rumsgestaltningen?

På vilket sätt påverkar de nya arbetsmetoderna rummet?

Har du besökt många andra bibliotek för att få inspiration inför det här arbetet?

Hur skulle du vilja beskriva bibliotekets själva kärna, dess själ?

Hur ser framtidens bibliotek ut?

Frågor till Olof Stigmar, representant för BSI & Partners

Vilken är din roll i den här processen?

Vilka tidigare erfarenheter har du av att arbeta med utveckling av biblioteksorganisationer?

Vad är det speciella med denna typ av organisation?

Vad vill du bevara respektive bryta ned i den gamla organisationen?

Har du haft någon kontakt med arkitekten?

Är du själv en biblioteksbesökare?

Vilka är bibliotekets huvudsakliga uppgifter?

Hur skulle du vilja beskriva bibliotekets själva kärna, dess själ?

Hur ser framtidens bibliotek ut?

Frågor till Eva Palm, personalansvarig

Berätta hur du resonerat kring ditt arbete med personalfrågorna?

Vilka är de viktigaste förändringarna när det gäller organisationen?

På vilket sätt hänger det nya sättet att arbeta ihop med den nya gestaltningen av rummet?

Hur pass flexibelt blir det nya biblioteket?

Vilka tror du blir de största förändringarna mellan det gamla och det nya biblioteket?

Vilka är bibliotekets viktigaste uppgifter?

Hur skulle du vilja beskriva bibliotekets själva kärna, dess själ?

Hur ser framtidens bibliotek ut?

Frågor till Helena Holmström, ansvarig för utformning av personalutrymmena

Berätta hur du resonerat kring ditt arbete med personalutrymmena?

Vilka är de största förändringarna i det nya sättet att arbeta?

På vilket sätt påverkar de nya arbetsmetoderna arbetsrummen och dess inredning?

Vilka inspirationskällor har du haft i ditt arbete?

Hur ser du på den inbördes relationen mellan sättet att utforma rummet och sättet att organisera arbetet?

Hur ser du på informationspunkterna och mötet med låntagarna?

Hur skulle du vilja beskriva bibliotekets själva kärna, dess själ?

Hur ser framtidens bibliotek ut?

Frågor till Barbro Gülich, chef för barnavdelningen och utbildningsansvarig

Berätta hur du resonerat kring dina speciella arbetsuppgifter i samband med omorganisationen?

Vilka blir de viktigaste förändringarna i det nya biblioteket?

Hur pass flexibelt blir det nya biblioteket?

Berätta om hur den nya barnavdelningen har utformats?

Har du haft några speciella inspirationskällor i det arbetet?

Vilka är bibliotekets viktigaste uppgifter?

Hur pass viktigt är det att ett bibliotek har en uttalad ideologi? Har Lunds stadsbibliotek det?

Vem är biblioteket till för?

Hur skulle du vilja beskriva bibliotekets själva kärna, dess själ?

Hur ser framtidens bibliotek ut?

Frågor till Gunilla Herdenberg, biträdande stadsbibliotekarie och samordnare av processen

Hur ser du på informationsdiskarnas utformning?

Hur ser du på arbetsfördelningen mellan bibliotekarier och assistenter i teamen?

Vad anser du om sambandet mellan gestaltningen av rummet och sättet att arbeta?

Vem är biblioteket till för?

Hur skulle du vilja beskriva bibliotekets själva kärna, dess själ?

Hur ser framtidens bibliotek ut?

Principprogram för det fortsatta utvecklingsarbetet

(ur Verksamhetsberättelse 1998)

Det Nya Biblioteket ska vara rustat inför 2000-talet

Med stöd av modern teknik och en förändrad arbetsorganisation ska resurser frigöras för att ge kunderna ökad service av högre kvalitet, service som är bättre anpassad till morgondagens kundbehov.

En viktig del i ombyggnaden och utvecklingen av Lunds stadsbibliotek är att klargöra **vad** Lunds stadsbibliotek framöver ska arbeta med och **varför**.

Detta kan ses dels ur **ett huvudmannaperspektiv**, dels ur **ett låntagarperspektiv**.

Huvudmannaperspektivet

Lunds kommun har upprättat ett antal övergripande mål och riktlinjer, som Lunds stadsbibliotek såväl ska eftersträva som följa. Målen fungerar som direktiv. Dessa direktiv formuleras i:

- Mål för biblioteksverksamheten antagna av kommunfullmäktige
- Mål för Kultur- och fritidsnämnden

Dessutom har Kultur- och fritidsnämnden antagit

- Funktionsprogram; mål och ambitioner för ombyggnad och utveckling av Lunds stadsbibliotek.
Lunds stadsbibliotek ska också följa av riksdagen föreskriven Bibliotekslag.

Låntagarperspektivet

Mellan 1990-96 har antalet besökare ökat med 16% och antalet lån med 40%. Samtidigt har nettokostnaderna minskat med 23%, som en följd av stora sparbetning. Personaltiden för besökarna har minskat drastiskt under 90-talet.

Kunderna har uttryckt bl.a. i GfK's marknadsundersökning starka önskemål om ökat öppethållande, ökad personlig service, lättare att hitta i biblioteket.

Därför ska det Nya Biblioteket:

Ge kunder, som så önskar, mer tid och service av högre kvalitet vid varje besökstillfälle. Erbjud ett ökat öppethållande.

Bli ett mer funktionellt bibliotek, där befintliga ytor utnyttjas bättre.

Vara tydligt. Kunden ska kunna hitta lätt eller lätt kunna nå någon som kan hjälpa till.

Mål för biblioteksverksamheten

- Biblioteket skall, genom ett varierat och aktuellt mediabestånd av god kvalitet, kostnadsfritt ge lundaborna tillgång till information, kunskap, förströelse och konstnärlig upplevelse.
- Biblioteket skall bedriva en allsidig kulturell och samhällsspeglade verksamhet samt fungera som samhälleligt informationscentrum för lundaborna
- Biblioteket skall vara öppet för alla, oavsett hinder som kan uppstå genom t.ex. fysiska handikapp eller språksvårigheter.

Biblioteket skall därför vara aktivt uppsökande och i sin inre verksamhet tillhandahålla god service för grupper med särskilda behov.

- LStB skall också följa av riksdagen föreskriven Bibliotekslag, utfärdad den 20 december 1996.

Mål för Kultur- och Fritidsverksamheten

- Lundaborna skall ha tillgång till kultur-, biblioteks- och fritidsverksamhet som karaktäriseras av **mångfald och kvalitet** såväl vad gäller utbud av upplevelser som tillgång till egna aktiviteter.
- Kultur- och fritidsnämnden skall samordna insatser och uppmuntra samarbetet för ett **maximalt resursutnyttjande** i Lund och regionen.
- Alla lundabor skall **ha kännedom** om i första hand den kommunalt ansvarsbundna kultur-, biblioteks- och fritidsverksamheten i Lund och regionen.
- Kultur- och fritidsnämnden skall verka för att **barn och ungdom** i Lund har tillgång till en för dem väl anpassad kultur-, biblioteks- och fritidsverksamhet.
- Kultur- och fritidsnämnden ska **öka tillgängligheten** till sina olika verksamheter för kommunens invånare.